

DIPLOMADOLGOZAT

Zborovszky Virág
Neveléstudomány MA

Kaposvár

2023

MAGYAR AGRÁR- ÉS ÉLETTUDOMÁNYI EGYETEM
NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET
KAPOSVÁRI CAMPUS

AZ OLVASÓVÁ NEVELÉS KÉRDÉSEI, NEHÉZSÉGEI

Digitális bennszülöttek, 0–3 évesek a digitális világ útvesztőjében

Belső konzulens:
Dr. Gombos Péter PhD
Egyetemi docens

Készítette:
Zborovszky Virág
Neveléstudomány MA
BM4MZ6
levelező tagozat

Kaposvár

2023

TARTALOM

Bevezetés.....	1
Általános áttekintés	3
Az olvasóvá nevelés színterei és módozatai.....	4
A család és a bölcsőde szerepe az olvasásra nevelésben	4
A megfelelő művek kiválasztása.....	7
A digitális benmszülöttekről és az olvasáshoz való viszonyukról	11
A digitális eszköz-használat hatása a gyermekekre.....	16
Digitális olvasás, a digitális generáció olvasóvá nevelésének lehetőségei.....	19
Bölcsődés korúak a digitális világban.....	27
Empirikus vizsgálat a bölcsődei és a családi olvasóvá nevelésről, az erre hatást gyakorló 0-3 éves gyermekek digitális eszköz-használatáról.....	32
A kutatás célja	32
Kutatási kérdések.....	33
Kutatási módszer	34
Az adatok elemzése és értékelése	36
Következtetések és válaszok	47
Összegzés	49
Irodalomjegyzék.....	51
1. melléklet: Interjúkérdések - Kisgyermeknevelők	55
2. melléklet: Interjúkérdések – Szülők.....	57
3. melléklet: Interjúválaszok – Kisgyermeknevelők.....	59
4. melléklet: Interjúválaszok – Szülők	69
5. melléklet: Nyilatkozatok	76
6. melléklet: Diplomadolgozat tartalmi kivonata.....	77

BEVEZETÉS

Az olvasóvá nevelés jelentőségét pedagógiai és pszichológiai kutatások igazolják. Az olvasás élményszerzés, fejleszti a kognitív képességeket, az emlékező-képességet, a kommunikációs készségeket, javítja az olvasó szövegértési képességeit, bővíti a szókincset, fejleszti a képzelőerőt és kreativitást, a stressz- és szorongáskezelési képességeket, illetve segíti az empátikus gondolkodást és a szociális kompetenciák fejlesztését (Szöke-Milinte 2004, Gombos-Tóth-Péterfi 2019, Juhász 2021, Gasparicsné 2010). Támogat az érzelmi és szociális fejlődésben is, az érzelmek kifejezésében, megértésében, valamint a társas kapcsolatokban is fontos szerepet játszik (Kádár 2013).

A digitális technológia térhódítása azonban kihívást jelent az olvasóvá nevelésben, hiszen a digitális bennszülöttek számára az olvasás és az információfeldolgozás módja is jelentősen eltér a korábbi generációktól (Gyarmathy 2012). A digitális eszközök hatékony használata azonban segítségünkre is lehet az olvasási kedv és a készségek fejlesztésében. Az online platformok és az interaktív könyvek számos előnnyel is rendelkeznek az olvasási motiváció növelése és az olvasási készségek fejlesztése terén. A digitális eszközök használatával a gyermekek könnyebben juthatnak hozzá az olvasmányokhoz és a játékos, interaktív elemek pedig vonzóvá teszik az olvasást. Emellett az online platformok biztosítják az olvasmányok sokszínűségét is. Az olvasási motiváció növelésének fontossága kiemelkedő, fejlesztése és fenntartása azonban több tényezőtől függ, mint például a gyermekek érdeklődésétől, az olvasmányok sokszínűségétől és az olvasás szokásává tételének támogatásától (Koltay 2016, G. Gödény 2014, Bata-Dernóczy 2018).

A digitális technológia térhódításának nem csupán árnyoldala van, hanem új lehetőségeket is kínál az olvasási motiváció növelése és az olvasási készségek fejlesztése terén. Azonban fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az olvasás hagyományos formáinak megtartása és az olvasási motiváció fenntartása az online és digitális platformokon túl is kiemelt jelentőségű. Az olvasás szerepe és fontossága már régóta ismert tény, azonban az új generációk digitális életstílusa és az online tartalmak fogyasztása új kihívások elé állítja a szülőket, pedagógusokat. Az olvasás hagyományos formáinak megtartása azért is

kiemelt jelentőségű, mert az online és digitális platformokon történő folyamatos tartalomfogyasztás rontja a gyermekek figyelmét, koncentrációs képességét és az információfeldolgozási képességeiket (Gyarmathy–Kucsák 2012). Az online tartalmak jellemzően rövidebbek, fragmentáltabbak és gyakran silányabb minőségűek, mint a hagyományos nyomtatott írásokban található tartalmak, ez pedig ronthatja a gyermekek szövegértési képességeit és rászoktathatja őket a felületességre (Gonda 2014).

Ezért fontos, hogy az olvasóvá nevelési programokban, projektekben ne csak az online platformokat használják, hanem az olvasás hagyományos formáit is bevonják a folyamatba. Emellett érdemes olyan olvasási programokat megvalósítani, amelyek a gyermekek érdeklődési köréhez és szintjéhez igazodnak, és amelyek a digitális világban is könnyen elérhetőek és használhatóak.

Az olvasóvá nevelés kérdéseinek és nehézségeinek felvetése napjainkban a szülők és pedagógusok számára kiemelten fontos, hiszen a digitális világban felnövekvő gyermekek érdeklődésének felkeltése és motiválása az olvasás iránt nagy kihívást jelent. A digitális generáció olvasási szokásait, valamint a digitalizáció okozta káros hatásokat számos kutatás vizsgálja (Gombos–Csimma 2019, Gombos–Tóth–Péterfi 2019, Gyarmathy–Kucsák 2012, Voglné–Lippai–Nagy 2014). Lényeges megértenünk, miért van szükség figyelmet fordítani ezen területre.

A szakterületemre, csecsemő- és kisgyermeknevelő végzettségemre tekintettel a diplomadolgozatom témáját szűkítettem és főként a 0–3 éves korú gyermekek olvasóvá nevelésének kérdéseivel és nehézségeivel foglalkoztam. Úgy vélem, hogy ebben a korosztályban csekély jelentőséget tulajdonítanak a digitalizáció megjelenésének, hatásainak és az olvasásra nevelésnek. A hangsúlyt az olvasóvá nevelésben leginkább az óvodás, kisiskolás korra helyezik, holott már egészen újszülött, csecsemő kortól meghatározó. Dolgozatom első részében az erre vonatkozó, a témában fellelhető általános tanulmányok, kutatások eredményeinek bemutatására fogok koncentrálni.

ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS

Az olvasóvá nevelés kulcsfontosságú szerepet játszik a gyermekek társadalmi beilleszkedésében, személyiségének és kognitív fejlődésének támogatásában (Gasparicsné 2010). Az olvasás pszichológiai előnyei közé tartozik a társadalomba való sikeres beilleszkedés, az önismereti fejlődés, a konfliktuskezelés megoldási stratégiáinak kialakítása, a szocializáció (Gasparicsné 2010). A korai írásbeliség, az olvasóvá nevelés már csecsemőkorban elkezdődik, amikor a szülők és a gondozók beszélnek, mesélnek, énekelnek, játékosan kommunikálnak a gyermekkel, illetve előkerülnek a különböző lapozók, leporellók, textilkönyvek, babakönyvek is. Ezeknek az interakcióknak az eredménye a nyelvi és kognitív fejlődés, melyek az olvasási készségek kialakulását segítik. A hároméves kor előtti időszakban az olvasóvá nevelés leginkább az élményszerzésre, a szülő-gyermek kapcsolatok erősítésére, a nyelvi alapok elsajátítására és szókincsbővítésre fókuszál, valamint a könyvekkel való ismerkedésre és az olvasási rutinok kialakítására (Vass 2016). Az egyszerűbb, rövid mesék, versikék, dalok, mondókák, rímek, szótagolós játékok mind-mind segítik a nyelvi fejlődést és a későbbi olvasási készségek kialakulását (Nyitrai 1995). Az első években a gyermekek olyan nyelvi alapokat sajátítanak el, amelyekre később az olvasási és írási készségeik épülnek, így fontos, hogy az olvasóvá nevelés már ebben az időszakban megkezdődjön. Az olvasási rutinok kialakítása, a könyvekhez való pozitív viszonyulás, az élményszerzés már kisgyermekkorban meghatározó jelentőségűek lehetnek az egész életen át tartó olvasási szokások kialakulásában (Nyitrai-Darvay 2013).

Nehéz pontosan behatározni, hogy mit is jelent az olvasóvá nevelés, de talán úgy lehetne megfogalmazni, hogy olyan spontán vagy direkt tevékenységek, amelyek a gyermekek olvasási szokásainak, képességeinek kialakítására és fejlesztésére irányulnak. Az olvasóvá nevelés célja, hogy a gyermekek megszeressék a mesehallgatást, a képeskönyv-nézegetést, később pedig magát az olvasást, képesek legyenek értelmezni és értékelni az olvasottakat, és szívesen vegyenek részt a mesehallgatás, az olvasás folyamatában. Az olvasóvá nevelés során az olvasásra vonatkozó készségeket, mint például a hang-betű/betűhang megfeleltetést, a szókincset, a szövegértést fejlesztik. Az olvasóvá

neveléshez kapcsolódó tevékenységek széles skáláját foglalják magukba, mint például a mesélés, képeskönyv nézegetés, az olvasási rutinok kialakítása, az olvasás élményszerűvé tétele, az olvasási készségek gyakorlása (Gasparicsné 2010).

AZ OLVASÓVÁ NEVELÉS SZÍNTEREI ÉS MÓDOZATAI

Az olvasóvá nevelés különböző szintereken és módokon valósul meg. A szülők és a nevelési, oktatási intézmények feladata, hogy megteremtsék a megfelelő olvasási környezetet, és kialakítsák, támogassák a gyermekek olvasási képességeit, motivációját és szokásait. A következőkben csupán a családi és a bölcsődei szintér fontosságát fogom kiemelni, feladatainak, hatásainak bemutatására fogok koncentrálni.

A család és a bölcsőde szerepe az olvasásra nevelésben

A családi szintér az elsődleges szocializációs közeg, ahol a gyermek elsajátítja a társadalomba való beilleszkedéshez szükséges kulturális normákat, értékeket és viselkedésmintákat és amely meghatározó szerepet játszik a gyermekek olvasóvá nevelésében (Berta-Csabai 2018). A családban kezdődik el az olvasás megalapozása, a könyvekkel, az írásbeliséggel való ismerkedés. *„A születéstől az írás és olvasás konvencionális értelemben vett megtanulásáig tartó időszakot nevezzük »bontakozó írásbeliség«-nek...”* (Szinger 2019, 15) A családi írásbeliség (family literacy), családi műveltség rendkívül fontos szerepet játszik a kulturális értékek, az olvasás örömeinek átadásában, tehát az olvasóvá nevelésben. A család és az otthoni környezet jelenti az első lépést a gyermekek olvasási szokásainak kialakulásában (Nyitrai 2015).

Ehhez a szülőknek aktív részt kell vállalniuk a gyermekek olvasási környezetének kialakításában, és arra kell törekedniük, hogy az olvasás pozitív élményként legyen jelen a mindennapokban. Az otthoni olvasási környezet, a szülői minta és a szülők aktív részvétele az olvasási tevékenységekben kulcsfontosságú tényező. A család, a szülők iskolai végzettsége, szocioökonómiai státusza meghatározó a gyermekek literációs fejlődésének kialakulásában. A szülőktől származó, olvasásra vonatkozó pozitív attitűd és szokások

átörökítése hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyermekek számára természetes legyen az olvasási tevékenység és hogy később is érdeklődést mutassanak iránta. Az otthoni könyvespolc és a megfelelő kialakítása, a rendszeres, közös képeskönyv nézegetés, mesemondás és olvasás, valamint az élmények egymással való megosztása, az olvasás során történő beszélgetés rendkívül fontos. A könyvek otthoni jelenléte már önmagában meghatározó a még olvasni nem tudó gyermekek számára is, azonban a cselekvés mintáját is látnia kell a szülőtől ahhoz, hogy már kiskorban érdeklődést mutasson, később pedig ő maga is olvasóvá váljon. A nyelvi környezet, amelyben a gyermek felnő, alapvetően befolyásolja a későbbi olvasási képességeket, így a későbbi iskolai teljesítményre is nagy hatással van (Gasparicsné 2010, Arany-Nagy 2020). A beszéd és az olvasás között szoros a kapcsolat, ezért fontos az otthoni beszédkörnyezet, így a gyermekek már korán megismerik a nyelvet és annak struktúráját. Fontosak az interakciók és a kommunikáció – a beszélgetések, a játékok, a képeskönyvek nézegetése, a mondókák és az énekek – mind segítenek az olvasási készségek kialakulásában, fejlesztésében. Azonban fontos az is, hogy a gyermekek is aktívan részt vegyenek ezekben a tevékenységekben. Az olvasás egyik alapvető előfeltétele az érdeklődés, ezért lényeges, hogy az olvasási tevékenységek során a gyermek számára releváns témák és történetek kerüljenek elő, tehát célszerű olyan témákat és történeteket választani, amelyek közel állnak a gyermek életkori sajátosságaihoz, egyéni képességeihez és érdeklődési köréhez. Az olvasás öröme akkor alakul ki, ha a saját életükkel, élményeikkel, érdeklődésükkel és problémáikkal tudnak azonosulni mesehallgatás, képeskönyv-nézegetés közben (Szinger 2019).

A családok szabadidős tevékenységei a digitalizáció hatására átalakulóban vannak, az egymással töltött minőségi idő egyre csökken, az élő interakciók helyét betölti az online kapcsolattartás és kommunikáció (Péterfi 2019). A család olyan közeg, ahol először jelenik meg az olvasás, mint élményszerző tevékenység, ezért is oly fontos, hogy a szülők rendszeresen olvassanak a gyermeküknek, hogy ez a tevékenység legyen része a mindennapoknak, a szabadidős tevékenységeknek. A közös mesélés, képeskönyv-nézegetés párbeszédés formában szokott történni, például a könyv illusztrációinak megtekintésekor a szülő nemcsak megmutatja, hanem kommentálja is azokat, kérdez róla és akár meg is válaszolja – még beszélni nem tudó gyermekeknél is jelen van ez

a jellegű párbeszéd –, a gyermek pedig mesél, kérdez az illusztrációkról. Ily módon begyakorolja a különböző társalgási formákat, gyakorolja a nyelvhasználatot, megtanulja a szó és a dolog közötti kapcsolatot. A szülőknek fontos szerepük van abban is, hogy gyermeküket bevezessék a könyvtárak világába, ahol már számos könyvtári zenés, mozgásos foglalkozás, program fellelhető. Kifejezetten csecsemők számára is léteznek foglalkozások, ahol a szülő megismerkedhet különféle képeskönyvekkel, mesekönyvekkel és ahol ölbeli játékokat, altatódalokat, mondókákat is tanulhat (Péterfi 2019). Az édesanyáknak ezek a programok kikapcsolódást jelentenek, a gyermekeknek pedig alkalmat az anyanyelvi, zenei, szociális és érzelmi fejlődésre – a könyvtáraknak tehát rendkívül nagy jelentősége van a korai olvasóvá nevelésben (Szinger 2019).

Elsősorban és legjobb esetben a család közvetíti az olvasás, írás tevékenységét követendő mintát, értéket, és ezt csupán kiegészíti az intézményes nevelés. Azonban vannak olyan élethelyzetek, körülmények, amikor ez sajnos nem valósul meg a családi szinten belül, például a család rossz szocioökonómiai státusza, a szülők alacsonyabb iskolai végzettsége miatt, ekkor az intézményekre hatalmas felelősség hárul, például a bölcsődére – általában ezzel az intézménnyel találkozik először egy 0–3 éves gyermek. Elsősorban a család közvetíti az írás, olvasási tevékenység mintáit és később ebbe mintegy kiegészítésként bekapcsolódik az intézményes nevelés, többféle módon is. Szeretném a fentebb már említett könyvtárélményre újból felhívni a figyelmet, hiszen a bölcsődei kisgyermeknevelőknek is hatalmas szerepük lehet ebben. Az anya újbóli munkába állásával a fentebb említett könyvtári programok száma lecsökkenhet vagy akár teljesen meg is szűnhet, de a kisgyermeknevelők aktív szerepet vállalhatnak a könyvtári élmény kialakításában, fenntartásában (Szinger 2019, Nyitrai 2015). Tapasztalataim szerint a bölcsődéknek általában nincs kapacitásuk arra, hogy a gyermekekkel könyvtári programokon vegyenek részt, azonban a könyvtári élményeket más úton is át tudják adni a gyermekeknek. Például a manapság iskolákban, óvodákban oly népszerű – ebben az esetben bölcsődei – minikönyvtár létesítésével, ahol a gyermekek megismerkedhetnek különböző mese és képeskönyvekkel, lapozókkal, leporellókkal. A könyvtári élményt az adja, hogy egy, a csoportszobától különálló helyiségben kerül kialakításra a minikönyvtár, ahol olyan „szabályok” érvényesülnek, mint a könyvtárakban, a könyveket pedig ki is kölcsönözhetik a gyermekek. Így

kialakul bennük egy kép a könyvtárhasználatról és átélhetik a könyvtári élményt a bölcsődei szintéren belül is.

A bölcsődei környezet fontos szerepet játszik a kisgyermek kognitív és nyelvi fejlődésében, beleértve a későbbi olvasási készségek kialakulását is (Nyitrai 1995). A bölcsődei literációs nevelés is az olvasóvá nevelés másik fontos színtere. A bölcsődének, a kisgyermeknevelőknek fontos szerepe van abban, hogy megfelelő környezetet és lehetőségeket biztosítsanak a készségek fejlesztéséhez. Az olvasóvá nevelés nemcsak az óvodai és iskolai években kezdődik és nem is csak akkor kell hangsúlyt fektetni rá, hanem már a bölcsődei lét során. Az olvasási készségek, az írásbeliség fejlesztése a bölcsődei években a nyelvi fejlesztésre, a beszédértésre és a szókincs bővítésére is fókuszál. Mesehallgatás során a gyermekek megtanulják, hogyan kell megérteni és kifejezni önmagukat, érzelmeiket (Nyitrai 2015, Nyitrai 1995, Urbanik 2020).

A kisgyermeknevelők képesek hatást gyakorolni a szülőkre, segítséget nyújtani nekik a gyermekük literációs fejlődésének támogatásában, például a meseolvasás gyakoriságát és minőségét illetően. Fontos szerepük van abban is, hogy az olvasás élményszerűvé váljon a gyermekek számára. A történetek, mesék előadása, a színes képek nézegetése, bemutatása, a gyerekek aktív bevonása a mesélési folyamatba mind hozzájárulnak a későbbi olvasás szeretetének kialakulásához (Szinger 2019).

A bölcsődében történő olvasóvá nevelésnek számos módszere és eszköze van. A bölcsődei dolgozók elősegíthetik az olvasási készségek és a nyelvi fejlődés kialakulását azáltal, hogy olyan játékokat és tevékenységeket választanak, amelyek fejlesztik a beszédértést, a szókincset. A történetek, mesék, dalok, versek előadása és azok megbeszélése a gyermekekkel hozzájárulnak ezekhez és ösztönzik a gyermekek fantáziáját, kreativitását. A kisgyermeknevelők feladata, hogy serkentsék a gyermekek érdeklődését a mesehallgatással, képeskönyv-nézegetéssel kapcsolatban és segítsék őket a különböző könyvek és történetek felfedezésében (Nyitrai 2015, Nyitrai 1995, Urbanik 2020).

A megfelelő művek kiválasztása

Az már önmagában jó, ha a szülők olvasnak a gyermeknek, de az még jobb, ha kicsit tudatosabban, minőségi könyvet választva teszik ezt, ezért érdemes

az ajánlásokat is figyelembe venni mind a szülőknek, mind a kisgyermeknevelőknek. A Magyar Olvasástársaság honlapján a Gyermekirodalmi Adatbázist és az olvasovaneveles.gportal.hu oldalát, illetve az Olvasásra születtem! könyvajánló segédletet emelném ki, amelyek a 0–3 éves korú gyermekek családját segítik a megfelelő könyv kiválasztásában. Fontos, hogy a választott mesekönyv esztétikus illusztrációkkal rendelkezzen, a nyelvezete minőségi legyen és a tartalma a megfelelő korosztályt célozza (Szinger 2019). A következőkben felsorolok néhány, a 0–3 éves korosztálynak való tipikus könyvfajtát, amelyeket figyelembe véve érdemes kiválasztani a megfelelő könyvet, Szinger Veronika Olvasóvá nevelés újszülött kortól kezdve – A gyerekkönyvek és az irodalom szerepe a 0–3 éves gyerekek életében (2019) című tanulmányában ezek részletesen szerepelnek konkrét könyvajánlásokkal, rövid ismertetőkkel együtt.

Mutogató tárgyképeskönyvek

A 0–1 éves korú gyermekek tipikus könyvei – ezek szöveg nélküli képeskönyvek, a képek egyszerűek, egy vagy két elemet tartalmaznak, általában tárgyat vagy állatot ábrázolnak. Ezek lehetnek akár műanyagból, textilből is. Ebben az életkorban a gyermekek nagyon kedvelik a tapintható könyveket (Nyitrai 1995, Szinger 2019).

Képeskönyvek

Ezek a könyvek az 1–3 éves korú gyermekek számára készültek, amelyek már bonyolultabb képeket tartalmaznak és megjelenik a mögöttes jelentéstartalmuk is. A képek rövid történeteket jelenítenek meg, jellemző a sok szín, alak, mozgások ábrázolása és már egyszerű, rövid szövegek is megtalálhatóak a képek mellett. A gyermekek ebben a korban nagyon szeretik hallgatni a magukról, és a közvetlen környezetükről szóló történeteket, ugyanis ez adja meg nekik az ismerősség érzését, a kiszámíthatóságot, biztonságot, ezért érdemes ilyen jellegű történeteket mesélni nekik a képekről (Nyitrai 1995, Szinger 2019).

Mondókáskönyvek, verseskötetek

Az egyéves kor alatti gyermekek érzelmi és értelmi fejlődéséhez elengedhetetlenek a dalok, mondókák. A mondókáskönyvek tartalmazzak, általában népi bölcsődalokat, altatódalokat, amik monoton ritmusukkal, dallamukkal és szövegükkel megnyugtatják a gyermeket. Tartalmazzak ölbeli játékokat, például höcögtetőket, lovagoltatókat, hintáztatókat, sétáltatókat, amikhez mozgásos tevékenységek is társulnak – ezek azért fontosak, mert létrejön közben a testi érintkezés, a közös játék, meghitt kapcsolatot kialakítva a szülővel, gondozókkal. Például Forrai Katalin *Ének a bölcsődében* (2016, Móra Könyvkiadó) című könyve, amely Kodály Zoltán nevelési elveire épül, ilyen dalokat, ölbeli játékokat tartalmaz (Nyitrai 1995, Szinger 2019).

Mesekönyvek, mesegyűjtemények

A 0–3 éves korú gyermekek már találkozhatnak népmesékkal a képeskönyvekben, azonban a mese műfaj nem az elsődleges ebben az életkorban, ekkor még leginkább a képeskönyv-nézegetés, mondókázás, éneklés a meghatározó. Megjelenik a gyógyító mesék műfaja, amelyek a gyermek életének nehezebb mozzanatait, történeteit mesélik el – ilyen például a szobatisztaság, az alvás, étkezés, a félelmek –, így segítve át őket és a szülőket az átmeneti nehézségeken, mert a jól megválasztott mese segíti a lelki egészséget, az érzelmi és az erkölcsi fejlődést (Nyitrai 1995, Szinger 2019).

Ismeretközlő képeskönyvek

Ezek a könyvek igen részletgazdagok, kevés szöveggel, általában hétköznapi eseményekről szólnak – a szűkebb és tágabb környezet, a körülöttünk lévő világ megismerésére szolgálnak (Szinger 2019).

Gyermekkönyvek digitális felületen

Ma már természetes a digitális literációhoz kapcsolódó szokásrendszer, a médiaeszközök, az otthonokban fellelhető különböző képernyős felületek, például tablet, mobiltelefon, laptop, televízió stb. használata. Már a legkisebb

gyermekek is hozzáférnek ezekhez a digitális eszközökhöz, sőt megjelentek a piacon a kifejezetten őket célzó termékek, applikációk, tv csatornák, digitális könyvek, felváltva a képeskönyv-nézegetés, mesélés minőségi idejét (Szinger 2019).

A DIGITÁLIS BENNSZÜLÖTTEKRŐL ÉS AZ OLVASÁSHOZ VALÓ VISZONYUKRÓL

Az internet és az elektronikus eszközök térhódítása óta egyre nyilvánvalóbb az a tény, hogy az újabb, digitális generáció tagjai egyre kevesebb időt töltenek a hagyományos olvasással, és inkább a digitális tartalmakat preferálják. A következőkben az erről szóló kutatási eredményeket fogom bemutatni.

Gombos Péter, Tóth Máté és Péterfi Rita, a *Hogyan és mit olvas a digitális generáció?* – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai című tanulmánya bemutatja a 2017-es Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 „Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” pályázati konstrukció keretében, a 18 éven aluli hazai lakosság körében végzett reprezentatív olvasásfelmérés eredményeit (Gombos–Tóth–Péterfi 2019). Két évvel később, 2019-ben pedig készült egy újabb felmérés, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az EFOP-3.3.3-VEKOP16-2016-00001 „Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” pályázati konstrukció keretében, „Az én könyvtáram” című kiemelt projekt részeként (Gombos–Csimas 2019). Az elemzés során különböző korosztályok (3–17 évesek) olvasási, könyvtárhasználati szokásait vizsgálták meg, és megpróbálták feltérképezni, hogy milyen típusú olvasmányokat preferálnak, milyen gyakran olvasnak. Ami rendhagyónak számít, hogy az olvasni nem tudó, óvodás korosztályt is vizsgálták. Észrevételeim szerint sajnos a bölcsődés, 0–3 éves korosztály ilyenkor kissé háttérbe szorul, velük, a családjajaikkal és a bölcsődékkal, kisgyermeknevelőkkel nem készülnek ilyesfajta felmérések. A 2017-es kutatásban azonban arra is választ adnak, hogy miért nem foglalkoznak a kutatások ezekkel a korosztályokkal – ugyanis az olvasásfelmérést megnehezíti, az eredményeket pedig torzítja az, hogy az ekkora korú gyermekeknek az életkori sajátosságukból adódóan a szüleik gyakran olvassák fel ugyanazokat a könyveket, történeteket, így az olvasott könyvek példányszámát nem lehet figyelembe venni; a másik tényező pedig, hogy a gyermekek helyett a szülők adnak választ a kérdésekre, ők pedig próbálnak olyan válaszokat adni ami jobb színben tünteti fel őket, ezek persze nem feltétlenül fedik a valóságot (Gombos–Tóth–Péterfi 2019).

A 2017-es tanulmányban összegyűjtötték az egyes korosztályok olvasási szokásait, kedvelt olvasmányait, műfajait, amik közül párat fel is fogok sorolni, mivel ezek ismeretében alakítható a gyermekek olvasási attitűdje, a korai literáció.

Óvodás (3–5 éves) korosztály

Ebben a korszakban ugyan még nem olvasnak önállóan a gyermekek, azonban nagyon fontos ezzel a korosztállyal, illetve a 0-3 éves korosztállyal is foglalkozni, hiszen a mesehallgatás, versmondás, dalolás, mondókázás – a bontakozó literáció – határozza meg a későbbi olvasóvá válást. Ekkor olyan képeskönyvekkel, játékokkal találkozhatnak és közben olyan mozgási aktivitást mutatnak, készségeket tanulnak, amelyek a későbbi írás-olvasás során szükségessé lesznek. Nagyon lényeges az is, hogy a gyermek megfigyelhesse a környezetében az ezekhez kapcsolódó tevékenységeket, tehát önmagában nem elegendő, ha csak könyvek veszik körül, a szülőtől a cselekvést, mintát is látnia kell, aktívan részt kell benne vennie. A gyermek-szülők, gyermek-nevelők közti verbális interakciók is nélkülözhetetlenek, mert kapcsolatteremtő erővel bírnak, közben pedig a nyelvi fejlődést is segítik. Emellett pedig fontos, hogy rutinná, a gyermek mindennapjainak részévé váljon a mondókázás, mesélés, éneklés, ez számára nemcsak örömforrás, hanem előkészítés is a későbbi olvasóvá váláshoz. Ebben a korszakban a gyermekekre két mesekorszak jellemző: a Paprikajancsi-korszak vége, ahol még nagyon szeretik a saját életük-ről, a mindennapjaikról szóló történeteket hallgatni és később az „igazi mesék kora” is megjelenik, ekkor már a változatosabb, izgalmasabb, kalandosabb meséket kedvelik (Vass 2018). A legkedveltebb művek – Bartos Erika könyvek; a Magyar-népmesék és a Grimm testvérek történetei (Gombos-Tóth-Péterfi 2019).

Kisiskolás korúak (6–10 éves) korosztálya

Ekkor már sok gyermek önállóan tud olvasni, kedveltek a meseregények, novellamesék, tündérmesék. A legkedveltebb művek: Bogyó és Babóca; Magyar népmesék és Anna, Peti, Gergő-történetek. Ezek még nagyrészt megegyezőek

az előző korosztály által kedvelt művekkel, mivel nem olyan nagy az életkori különbség (Gombos–Tóth–Péterfi 2019).

Felső tagozatos általános iskolások vagy kisgimnazisták (10–14 éves)

Ebben a korban már mind önálló olvasók, a könyvválasztásukat pedig már a saját ízlésük alakítja, komolyabb olvasmányokat választanak. Az eredmények azt mutatták, hogy első helyen szerepel az Egri csillagok, második helyen a Pál utcai fiúk, harmadik helyen pedig a Harry Potter. Számomra ez az eredmény igen meglepő, azonban a tanulmány választ ad erre a jelenségre is: *„Első látásra nyilvánvaló az iskolai kötelezők dominanciája.” „... a közös élményt még mindig az iskolai irodalom jelenti. Amely ugyanakkor meglehetősen kevesek számára jelent olvasásélményt. Ismerik e műveket, de nem azért, mert értő, az olvasást élvező befogadóként találkoztak vele.”* (Gombos–Tóth–Péterfi 2019).

Középiszkolás korosztály (14–18 éves)

Ők jelenleg a Z generáció, azaz azok a fiatalok, akik már a digitális technológiákkal nőttek fel, digitális bennszülöttek. A digitális bennszülöttek és a szüleik között már nagy a generációs szakadék a digitális eszközök és technológiák használatában. Ebben a korosztályban az olvasási szokások is ehhez illeszkednek, például eltűnt az élményszerző olvasás és az olvasást leginkább információgyűjtésre használják (Gombos–Tóth–Péterfi 2019, Gyarmathy 2012). Tehát nagy kihívást jelent a fiatalokat arra ösztönözni, hogy az olvasás nem csak hasznos, hanem szórakoztató és kikapcsolódást nyújtó tevékenység. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a digitális generáció tagjai nagyobb valószínűséggel olvasnak digitális formában, például e-könyveket, blogokat, online cikkeket, mint hagyományos nyomtatott könyveket (Gombos–Tóth–Péterfi 2019). Itt fontos azt is megemlíteni, hogy a digitális generáció másképp olvas, ugyanis az olvasás módját mindig a szöveg típusához, az olvasási szándékhoz igazítjuk, választjuk meg. Mindig különböző stratégiákat alkalmazunk: van, amikor csak szövegáttekintésre van szükség, például milyen a szöveg tipográfiája, mennyi időt vesz majd igénybe az elolvasása, milyen képeket tartalmaz; vagy csak arra, hogy átfussuk a szöveget kulcsmondatokat,

fontosabb információkat kiemelve; a klasszikus (alapos) olvasásnál pedig részletes, szóról szóra történő módot alkalmazunk. A digitalizációval azonban megjelentek az írás-olvasás újfajta szerepei, például chat, e-mail, különböző social media-felületek. Ezzel az olvasás időigényesebb, klasszikus és alapos módja is átalakult (Sándor 2011). Ennek a korosztálynak az első három kedvenc könyvei között szerepel a Harry Potter, a Szent Johanna gimi és az Alkonyat, de a listában továbbra is megjelennek a kötelező olvasmányok, például a Pál utcai fiúk, az Egri csillagok (Gombos–Tóth–Péterfi 2019).

A 2017-es és 2019-es tanulmány kitér a sajátosságokra az internetezés és az olvasás összefüggésében: az internethasználat kérdésére, hogy a gyermekek mennyi időt töltenek a világhálón, és hogy ez az olvasással milyen összefüggést mutat. A vizsgálatokkor mérték az internethez való kötődés fokát – netfüggők-től az alkalmi használokig –, illetve, hogy valaki milyen gyakran érez késztést, hogy ránézzen a telefonjára. A kérdés pedig az, hogy a sokat netezők ritkábban olvasnak-e könyvet, mint azok, akik csak nagy ritkán, alkalmanként lépnek fel a világhálóra. A 2017-es felmérésben a 3-17 éves korosztályt együtt tekintve 5,2 % válaszolta, hogy 10-20 percenként ránéz a telefonjára, vagyis ők azok, akik szinte folyamatosan jelen vannak az online térben, azonban ebben a felmérésben a 3 éves korosztály is részt vett, így javítva ezt az arányt, bár a későbbiekben szót ejtek a bölcsődés korú gyermekek digitális eszközök-höz való hozzáféréséről, használatáról, tehát ez a korosztály is érintett. A 2017-es eredmény: *„Két kategóriát jelöltek meg nagyon sokan (közel 21-21 százalék), ezek a »naponta«, illetve a »naponta többször« feleletek voltak. A legmagasabb arány – némi meglepetésre – azoké volt, akik sohasem használják a világhálót (23,3%). Itt megint csak torzíthatja a képet a legkisebbek »jelenléte«. Vagyis jól látható, hogy míg a 6–9 évesek között elenyésző az arány, a 10–13 éveseknél kicsit átlag fölötti, a 14–17 éves korosztálynál már 13,1%-uk mondta azt, hogy gyakorlatilag folyamatosan online van. Az internethasználat (telefonhasználat) és az olvasási kedv összefüggése egészen egyértelműen megmutatkozik az eredményekből. Azok közül, akik folyamatosan online vannak, 57,7% egyetlen könyvet sem olvasott el a megelőző egy évben! Ez messze a legmagasabb arány, hiszen a netet egyáltalán nem használók között is »csupán« 44,4% tartozik a nem olvasók kategóriájába. A netre 1-2 óránként ránézők között már jóval kevesebben vannak a nem olvasók, 28,7% válaszolta ezt. Érdekes dolgot*

tapasztalhatunk, ha azt nézzük meg, a netezők közül kik olvasnak sokat. A havonta legalább egy kötetet befejezők 44,4%-a egy hónapban kevesebb mint egy-két alkalommal lép föl a világhálóra. Akik kicsivel gyakrabban teszik ezt, azoknak pontosan a negyede jelölte meg azt, hogy »rendszeres olvasónak« számítanak (vagyis évi átlagban 12 könyvet olvasnak el). Érdekes még megemlítenünk azokat, akik egyáltalán nem neteznek, mert közöttük – talán meglepetésre – elég sokan, 17,1% tartozik a legaktívabb olvasói csoportba.» (Gombos-Tóth-Péterfi 2019) Tehát az eredmények alapján megállapítható, hogy az internethasználathoz való viszony jelentős hatással van az olvasási szokásokra. A 2019-es vizsgálat eredményei nem különböznek sokban a 2017-es eredményektől, továbbra is kimutatható a kapcsolat a netfüggés és az olvasási motiváció között, viszont látható, hogy ez utóbbi negatív irányba mozdult el (Gombos-Csima 2019).

Érdekesnek tartom röviden még megemlíteni azt az eredményt, amely azt mutatja, hogy milyen műfajokat kedvelnek a fiatalok, mivel e téren is jelentős változás történt. A 2017-es eredmények azt mutatták, hogy a fantasy, horror, szórakoztató regények, kalandregények, klasszikus regények, képregények, krimik, mesék, meseregények, sci-fi, tini (szerelmes, romantikus) regények, történelmi regények és a vámpírregények voltak a legnépszerűbbek a fiatalok körében. (Gombos-Tóth-Péterfi 2019) A 2019-es felmérésben pedig alig volt változás a 2017-es eredményekhez képest, itt is látható a fantasztikus műfajok – a fantasy, sci-fi – és a képregények töretlen népszerűsége. (Gombos-Csima 2019)

A 2019-es felmérésnél is kíváncsiak voltak, hogy a fiatalok mennyi időt töltenek online. A kisiskolások harmada, a 10-14 évesek háromnegyede, a 14-17 évesek több mint 90%-a naponta netezik. A 2017-es felméréshez képest a legaktívabb internethasználók aránya a duplájára nőtt, majdnem 9%-ra a 2019-es felmérés szerint, azoknak az aránya pedig csökkent, akik naponta 1-3 óránként néznek fel a netre, 24%-ról 14,6%-ra. Míg 2017-ben 26,6% mondta, hogy egyáltalán nem használ netet, 2019-re ez 18%-ra csökkent, ami elég nagy változást jelent. Szintén 2019-es adat: „A »10-20 percenként ránéz a telefonjára (gyakorlatilag folyamatosan online van)« kategóriában a 6-9 éveseknek majdnem 3%-a tartozik ide, a 10-13 éveseknek 8,2%-a, a 14-17 éveseknek pedig 22,4%-a.» (Gombos-Csima 2019, 47) Megint csak 2019-es adat: „Ha

megnézzük azt, hogy milyen az életkori eloszlása azoknak, akik naponta vagy naponta többször használják a világhálót, azt látjuk, hogy már a 6–9 éveseknek is több mint 12%-ára igaz ez, a 10–13 évesek majdnem felére (46,5%), a 14–17 éveseknek pedig több mint háromnegyed részére.” (Gombos–Csimá 2019, 48). Megdöbbentő adat az is, hogy az 1-2 óránként valamilyen okoseszközt használó gyermekek 6,6%-a csak 3-5 éves. Az is rendkívül érdekes, hogy a gyermekek milyen céllal használják az internetet, a legtöbben leginkább kommunikációs célokra, de a 2019-es mérésből megtudjuk, hogy „a 14–17 évesek 13,5%-a napi rendszerességgel használja a netet munkavégzéshez, illetve házi-feladat-készítésnél, a 6–9 éveseknél ez 4,9%, a 10–13 éveseknél 11,4% (Gombos–Csimá 2019, 48).

A fenti tanulmányok a digitális generáció olvasási szokásainak megértése szempontjából kiemelten fontosak. A gyermekek számára az online tartalmak olvasása egyre meghatározóbbá válik és a digitális formátumok használata is egyre népszerűbb. Az olvasási szokások megmutatják, hogy a digitális generáció számára mely könyvek és online tartalmak a vonzók, melyek felelnek meg az igényeiknek, szokásaiknak, elvárásaiknak és érdeklődési körüknek, ezen információk ismeretében pedig van lehetőségünk alakítani rajta vagy épp megtalálni azt a stratégiát, amivel az olvasóvá válás útjára terelhetjük és ezen az úton is tarthatjuk őket.

A DIGITÁLISESZKÖZ-HASZNÁLAT HATÁSA A GYERMEKEKRE

A digitális eszközök elterjedésével egyre több gyermek kezébe kerülnek okostelefonok, tabletek és ezeket egyre fiatalabb korban kezdik használni. A digitális technológiák nyújtotta lehetőségek azonban komoly hatással lehetnek a gyermekek fejlődésére. A következőkben megemlítek pár, erre vonatkozó gondolatot külön kiemelve azokat a hatásokat, amelyek különösen fontosak a gyermekek fejlődésére nézve.

Nyelvi fejlődés

A digitális eszközökkel való korai találkozás hatása a gyermekek nyelvi fejlődésére eltérő lehet. Az erről alkotott vélemények vegyesek, de egyre több

bizonyíték utal arra, hogy a túlzott digitális eszköz-használat negatív hatással lehet a nyelvi fejlődésre (beszéd, olvasási- és írási képességek) és különböző nyelvi zavarokat okozhat (Meta et al. 2019). A megnövekedett képernyő előtt töltött idő (tv, okostelefon, tablet, laptop) gyakorta kisebb szókincskészlet kialakulásával, a gyermekek nyelvi fejlődésének megkésésével jár. Ekkor ugyanis csökken a szülő-gyermek interakciók száma, a játékidő és annak minősége – ez pedig kritikus a korai nyelvfejlődés szempontjából. Azonban azok az interaktív játékok, amelyekben a gyermekeknek lehetőségük van a kommunikációra és az érzelmeik kifejezésére, akár segíthetnek is a nyelvi és szociális készségek fejlesztésében (Zóka 2019). A szülőknek kulcsszerepe van abban, hogy mely életkorban és hogyan használják ezeket az eszközöket a gyermekeik és hogy milyen típusú alkalmazásokat érdemes választani. Kétéves kor alatt azonban nem ajánlott a digitális eszközök használata, később pedig a szülőknek korlátozniuk kell a gyermekek számára elérhető képernyőidőt, illetve olyan alkalmazásokat választani, amelyek inkább támogatják a gyermekek fejlődését, mintsem gátolják azt (Meta et al. 2019).

Szociális kapcsolatok

Az okoseszközök használata egyre inkább elszigeteli a gyermekeket, ami háttással lehet a szociális kapcsolataikra, társas képességeikre. Azok a gyermekek, akik sokat használják az ilyen eszközöket, kevesebb időt töltenek a valós, emberi kapcsolatokban és így kevesebb lehetőségük is nyílik arra, hogy megtanulják a társas interakciók szabályait (Berta-Csabai 2018). Manapság a digitális kommunikáció és az online közösségi kapcsolatok helyettesítik a személyes interakciókat, ami rombolja a gyermekek szociális képességeit. Ezzel az a probléma, hogy a negatív hatásai nem csak rövid, hanem hosszú távon – a későbbi iskolai, munkahelyi és magánéleti kapcsolatokban – is jelentkezhetnek. Érzelmi intelligencia hiányához is vezethet – ami az érzelmeik felismerésére, megértésére, kezelésére és azok megfelelő kifejezésére irányul (Berta-Csabai 2018). Az online térben igen könnyen ki lehet kerülni az érzelmi és szociális konfliktusokat, aminek következtében a gyermekek nehezebben tanulják meg a konfliktuskezelést és az empátia készségeik sem fejlődnek kellő mértékben (Berta-Csabai 2018). Azonban nem csak hátrányai, előnyei is

vannak, például az online kapcsolattartás lehetősége – amely segíthet kialakítani és fenntartani barátságokat. Az online kommunikáció nagy segítség is lehet, (ha jól használják) az introvertált vagy a sérült gyermekek számára, hisz ők nagyon nehezen alakítanak ki kapcsolatokat. Ebben persze rengeteg veszély is rejlik, a gyermekeknek nehéz megérteni az érzelmi jelzéseket amikor online kommunikálnak – mint például az arc kifejezés, a hanghordozás és a testbeszéd – hiányoznak ekkor, továbbá ezek a kapcsolatok gyakran felületesek is (Zsolnai 2017).

Mozgásfejlődés

A digitális eszközök használata kihat a gyermekek mozgásfejlődésére is, beleértve az időbeli és térbeli korlátokat, a fizikai aktivitás csökkenését, az életmódváltozást és az életkorspecifikus mozgásfejlődési szakaszokban bekövetkező változásokat. Az első életévekben rendkívül fontosak és meghatározóak az alapvető mozgásfejlődési szakaszok, amelyek közé tartozik a fej-, törzs-, és végtagkontroll, a hason fekvésből történő emelkedés, az oldalra gurulás, a kúszás, az ülés, a finommotorika, később pedig az ugrás, futás, az egyensúlyozás (Dr. Gallai-Vetier 2011). Azonban az okoseszközök használata akár már e korai szakaszban korlátozhatja a mozgásra szánt időt, a mozgásfejlődési lehetőségeket, ami pedig hatással van az izomtónusra, a koordinációra és a motoros képességekre. Ha a gyermekek fizikai aktivitása csökken pont ezekben a meghatározó korszakokban, akkor jelentős elmaradást mutathatnak a mozgásfejlődésükben. Továbbá káros hatással lehet az egészségükre – növelheti az elhízás kockázatát, ami később szívbetegséghez, cukorbetegséghez vezethet, a szem romlása is jelentős lehet, növelheti a rövidlátás kockázatát. A mozgás-szegény életmód hatással van az izomzatra, elmaradást okozhat a fizikai teljesítményben (Jóna 2022).

Kognitív fejlődés

„A digitális kultúra eszközei új környezetet teremtettek, ami a gyerekek idegrendszerének fejlődését megváltoztatta. Felnövekedett egy generáció, amely számára az írás, olvasás és számolás nehezen elsajátítható készségek, és az elemző, a viszonyokat, összefüggéseket értő, a következményeket követni

képes gondolkodásmód alig működőképes.” (Gyarmathy 2012, 9) A digitális, okoseszközök nagyban befolyásolják a gyermekek agyi információ-feldolgozási módját (Gyarmathy 2012). Az állandó figyelemmegosztás, a multitasking – vagyis több feladat egyidejű végzése – olyan agyi folyamatokat igényel, amelyek nehézkesek lehetnek a fejlődő agy számára, befolyásolják a figyelemkoncentrációs képességet, ez pedig kulcsfontosságú szerepet játszik a tanulásban, az iskolai teljesítményben és a mindennapi életben (Gombos-Csima 2019). Azonban ezzel együtt felületesség is jellemző rájuk, a beérkező rengeteg információt kevésbé képesek megszerezni, tehát az önálló tanulási képességük is rosszabb (Gombos-Csima 2019). A fiatalok rengeteg információhoz jutnak, azonban nem tudják kellően feldolgozni őket, így az információ nem alakul át tudássá – az információ feldolgozása, értelmezése, kritikai szemlélettel való átvizsgálása és az alkalmazása jelenti a valódi tudás kialakulását. Az állandóan zajló, gyorsan változó információs áramlás miatt a figyelem, koncentráció kihívást jelenthet és az esetek többségében a fiatalok nem tudják hatékonyan kezelni a hatalmas információhalmazokat. Nem tanulják meg kellőképp megszerezni az információkat, illetve nincs szükségük arra, hogy memóriájukban rögzítsék azokat, hiszen azok már bármilyen digitális eszközön elérhetőek és naprakészek. Azonban az információhoz való hozzáférés előnyeit sem szabad figyelmen kívül hagyni. A kihívás leginkább az, hogy a fiatalokat megtanítsuk arra, hogy hatékonyan tudják kezelni ezt az információáradatot és a digitális eszközök használatával összhangban tudják fejleszteni az információfeldolgozás és értelmezési képességeiket. Ebben a feladatban a szülőknek, pedagógusoknak kulcsszerepe van – hogy miképp segítsék a fiatalokat abban, hogy megtanulják a hatékony információkeresést, feldolgozást és hogyan alakítsák ezt valódi tudássá (Gyarmathy 2012).

DIGITÁLIS OLVASÁS, A DIGITÁLIS GENERÁCIÓ OLVASÓVÁ NEVELÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI

A digitális technológia fejlődése az élet szinte minden területén jelen van, így az olvasásban is egyre több szerepet kap. Az elmúlt évtizedekben a digitális olvasás egyre népszerűbbé vált, azonban az olvasás ezen módja mutat

bizonyos különbségeket a hagyományos, nyomtatott szövegek olvasásához képest. De hogyan is olvasunk digitális szöveget? Megértés szempontjából nincs különbség köztük, azonban az olvasásukban igen, a digitális szövegek fontosabb különbségei a terjedelmi végtelenség, a szövegek fizikai kapcsolata és a navigációs eszközök használata (Gonda–Steklács 2019). A terjedelmi végtelenség a digitális szövegek lényeges tulajdonsága, mely azt jelenti, hogy a digitális szövegek mérete gyakorlatilag korlátlan, azaz szinte végtelen lehet, illetve nincs fizikai kapcsolat, egyszóval az olvasó általában egyetlen lapot vagy képernyőt néz, melyen a teljes szöveg elérhető. A navigációs eszközök a digitális szövegek olvasásában segítenek, lehetővé teszik, hogy könnyen és gyorsan navigáljon a szövegben az olvasó és megtalálja a keresett információkat. Ilyenek például a menüpontok, linkek, görgetősáv, kurzor, keresőmező stb. – ezek lehetővé teszik, hogy az olvasó könnyen eljusson egy adott részhez, információhoz, vagy akár egy másik weboldalra. A digitális szövegek olvasásának célja általában egy információ megtalálása vagy a szöveg teljeskörű áttekintése. A digitális szövegolvasási célokhoz kapcsolódnak bizonyos sajátos olvasástípusok is. A kulcsszókereső olvasástípusnál a cél általában egy konkrét információnak a megtalálása, ekkor az olvasó meghatároz egy vagy több kulcsszót és így szűkíti az olvasandó szöveg terjedelmét. A kulcsszóazonosítónál pedig a cél általában egy adott szövegből a lényeges elemeknek a kiemelése és megértése, viszont ekkor az olvasó nem határoz meg előre kulcsszavakat, hanem azonosítja a számára lényeges részeket a szövegből. A digitális szövegekre jellemző, hogy a lényeges részek és kulcsszavak vizuálisan ki vannak emelve, például más betűtípussal, betűszínnel, így segítve az olvasót. Az alkalmazott olvasási stratégia pedig lehet szövegolvasási stratégia – olyan műveletek, amiket nyomtatott szövegen is végre lehet hajtani; és lehet digitális szövegolvasási stratégia –, amelyre jellemző, hogy csak digitális térben hajtható végre. A digitális olvasásra jellemző, hogy eltér a hagyományos lineáris olvasástól, és nem lineáris olvasással történik, tehát az olvasó nem feltétlenül követi a szöveg logikai szerkezetét vagy a sorrendet, ehelyett ugrálhat a szövegben, keresve a releváns információkat (Gonda–Steklács 2019). A lineáris olvasás pedig a szöveg sorrendjének követése alapján történik, az olvasó a szöveg elejétől végéig haladva, a szöveg egészét egyetlen egységként kezelve és az időbeli sorrendjüknek megfelelően dolgozza fel. Ez azt jelenti, hogy az olvasás során lépésről lépésre halad

(Gonda–Steklács 2019). A digitális szövegek gyakran multimédiás tartalommal – képekkel, videókkal vagy hanganyagokkal – egészülnek ki. Az olvasók kattintanak, lapoznak és navigálnak a szövegben, ami eltér a hagyományos, nyomtatott szövegek olvasási élményétől, viszont rendkívül praktikus, ha információszerezésről van szó. Az olvasók gyorsan tudnak haladni a digitális szövegekben, azonban gyakran csak átfutják, és nem olvassák végig teljes egészében. Az olvasási sebesség emiatt gyorsabb, mint a hagyományos szövegek esetén, azonban az olvasás sokszor felületes, mivel az olvasók koncentrációja, figyelme megoszlik a szöveg több pontján, így nehezebb az információk mélyebb megértése. A digitális olvasás során az olvasók gyakran szembesülnek figyelemelterelő tényezőkkel is, például reklámokkal, illetve az online tartalmak bősége és sokfélesége is nehezebbé teszi az olvasási folyamatot. Azonban az olvasóknak „...a nyomtatott szövegek feldolgozásához is szükséges alapvető anyanyelvi kompetenciák mellett digitális készségekkel és képességekkel is rendelkezniük kell.” (Gonda–Steklács 2019, 51). A digitális környezetben való olvasás során gyakran szükséges a vizuális információk feldolgozása is, így a képi kultúra és a multimédiás szövegek értelmezése is kiemelt szerepet kap. A digitális szövegek interaktív jellege és a hiperlinkek segítségével történő navigálás is új készségeket igényel, így a digitális olvasási készségek fejlesztése a hagyományos olvasási készségek mellett újabb kompetenciák elsajátítására is kiterjed (Gonda 2015).

Ezért úgy érzem, hogy nem szabad elzárkózni, és fontos – főként a mai digitalizált világban –, hogy az oktatásban az olvasás ne csak a nyomtatott szövegekre korlátozódjon, hanem mértékkel a digitális környezetben is lehetőséget biztosítsunk a gyermekeknek az olvasási készségeik fejlesztésére. A digitális olvasási készségek elsajátításával azonban nemcsak a digitális szövegek olvasásának hatékonysága, de az olvasás öröme is növelhető. Ugyan az olvasás hagyományos formáinak megtartása rendkívül fontos és elsődleges, de a digitális eszközök lehetőséget adnak például arra, hogy a nem olvasó gyermekek is megszeressék az olvasást ezeken keresztül. A digitális eszközök helyes és tudatos használatának megtanításában és szabályozásában a szülőknek és pedagógusoknak fontos szerepük van, ahogy az olvasásra való motiválásban is.

Hogy milyen lehetőségeink is vannak a digitális bennszülöttek olvasásra való motiválásban, és hogyan tudjuk a digitális eszközöket hasznosítani ebben a folyamatban? Ehhez először is meg kell vizsgálnunk, hogy a digitális bennszülöttek milyen olvasáshoz kapcsolódó eszközöket használnak, milyen felületeken, platformokon vannak jelen.

„*Empirikus kutatások azt a sokkoló eredményt hozták, hogy a virtuális térben szinte senki sem olvas, legalábbis a hagyományos értelemben nem, vagyis nem olvas »egy ültő helyében« hosszabb szövegeket.*” (Koltay 2016) Ahogy fentebb is olvasható, a digitális szövegek olvasása gyakran csak felületes, fő célja pedig általában az információkeresés, így tehát nem túl elterjedt a kedvtelésből végzett, elmélyült olvasás során a digitális eszközök használata. Annak ellenére, hogy például az e-book praktikus megoldás, a magyar felnőtt lakosság körében nem túl népszerű – csupán 4,2% használja (Szinger 2019). Pallos Zsuzsanna arra hívja fel a figyelmet, hogy az interneten ugyanaz a réteg olvas, mint offline, illetve az e-könyv-olvasás népszerűtlen, így tehát az olvasási kedv problémájának forrása nem kizárólag a digitális eszközökben keresendő. Magyarországon az e-könyv és hangoskönyv használata nem terjedt el olyan mértékben, mint a világ más részein (G. Gödény 2014). Az e-book népszerűtlensége talán az olvasási élmény hiányával kapcsolható össze: „...fontos tudnunk, hogy az olvasás aktusa olyan intim, fizikai kapcsolatot teremt, amelyben nemcsak látásunk, hanem hallásunk, szaglásunk és tapintásunk, tehát gyakorlatilag minden érzékszervünk részt vesz.” (Koltay 2016). Az olvasás élménye az olvasó és a könyv közötti kapcsolaton alapul (például a lapozás, a könyv illata, tapintása), ami az e-könyveknél elveszik. Ezért „*Nem a gépek és „kütyük” (meg)létében keresendő hát a probléma gyökere, sokkal inkább az (irodalom)olvasás élvezetéhez szükséges attitűdök és képességek hiányában, illetve a felkínált szövegek korszerűtlen voltában.*” (G. Gödény 2014, 33). Az okok feltárásakor fontos figyelembe venni azt is, hogy az olvasás iránti vonzalom kialakítása és az olvasók világába való bevezetés kulcsfontosságú a gyermekek számára, azonban, ha már a leendő szülőknek sem olvastak gyermekkorukban, és a jelenlegi szülők sem olvasnak rendszeresen, illetve nem mutatnak példát, akkor nehéz elérni ezt a célt. Ha ez a folyamat nem alakul ki vagy megszakad, akkor – persze nem lehetetlen, de – rendkívül nehéz kialakítani,

visszafordítani, és az olvasás fontosságát, élvezetét átadni a következő generációnak (G. Gödény 2014).

G. Gödény előbbi kijelentéséből kiragadva „*a felkínált szövegek korszerűtlen voltában*” keresendő a problémarészletet, önkéntelenül a kötelező olvasmányok helyzete jut eszembe (G. Gödény 2014). A kötelező olvasmányokat illetően számos kritika merült fel az évek során, amit Gombos Péter „Még egyszer a digitális bennszülöttek olvasási szokásairól” című írásában is összefoglalt: „*a kutatásunkat ismertető cikkekben szereplő szakértői véleményekből és az ezekre érkezett olvasói hozzászólásokból szemezgetünk, kiegészítve saját reflexióinkkal.*” (Gombos 2015, 97) Egyesek szerint a kötelező olvasmányok túl elavultak, nem tükrözik a mai kor fiataljainak érdeklődését, és nem adnak lehetőséget arra, hogy a diákok úgy foglalkozzanak az irodalommal, hogy az valóban élvezetes és érdekes legyen számukra, mások pedig ragaszkodnának a klasszikusokhoz, mint a kultúra őrzői és közvetítői. Az írásból kiragadnám az egyik hozzászóló véleményét, miszerint: *Először nyilván azt kellene eldönteni, hogy melyek az irodalomoktatás céljai, és milyen közöttük a sorrend.* [...] *És itt kell visszakanyarodni az irodalomoktatás céljához. Ha az a célunk, hogy a gyerekek »szeressen olvasni«, nyilvánvalóan olyan könyveket kell adni neki, amelyek érdeklik. [...] És itt jön a kérdés, hogy mi a cél. Ha az, hogy a gyerekek olvassanak és tanulják meg a szövegértést, akkor nyilván a fentiek célravezetőek. Ha viszont a kultúra változatlan módon történő egyfajta továbbadása, akkor a hatékonyság a kérdéses, viszont az eddigi módszer jó. Durván összehasonlítva: a jelenlegi módszerrel 100-ból 20-30 gyerek olvas majd felnőttként, belőlük 3-5 szépirodalmat is. Ha átállnának, akkor lehet, hogy 100-ból 40-50 gyerek olvasna majd felnőttként, de mondjuk csak 2-3 szépirodalmat.*” (Gombos 2015, 100) Úgy vélem, hogy a hozzászóló kiválóan megfogalmazta és összefoglalta a problematikát, érdemes lenne ennek mentén elgondolkodni a kötelező olvasmányok helyzetéről, és változtatásokat eszközölni. Sokan úgy vélik, hogy a kötelező olvasmányok között nincs elég kortárs irodalom, illetve ezeket a nem megfelelő életkorban adják fel, tehát így nem tudják felkelteni a fiatalok érdeklődését, mivel ezen könyvek nyelvezete nehezebb, sokszor nyomasztóak, vontatottak és bonyolultak (Gombos 2015).

A digitális bennszülöttek olvasási szokásairól korábban már esett szó, azonban Gombos Péter és Csima Melinda két aktuális jelenségre is felhívja a

figyelmet: a könyves közösségi oldalak és az online megjelenő fanfictionök működésére. Az olvasás és a könyvek szeretete közösségeket hoz létre az online térben is. Ezen közösségi oldalak tagjai számára a könyvekről, olvasásról, írásról és irodalomról való beszélgetés jelenti a központi témát – a tagok egymást inspirálják és támogatják, megosztják olvasási élményeiket, illetve ajánlókat is írnak. Magyarországon ilyen olvasói közösségi oldalak például a moly.hu, ahol könyveket lehet értékelni, véleményezni, olvasási élményeket megosztani egymással, ajánlásokat adni és kapni, létrehozni saját virtuális könyvespolcot, mások tevékenységét figyelni, beszélgetni (Gombos–Csimá 2019). Emellett megemlíteném a Könyvmolyképző Kiadót, akik az online könyvesboltjuk mellett rendelkeznek Facebook- és Instagram-oldallal, közösséggel is, ahol interaktív játékokkal, olvasási kihívásokkal, közösségi eseményekkel és különleges könyvkiadásokkal vonzzák az olvasókat. Az oldalukon igen népszerűek manapság az éldekorált könyvek, ezzel megszólítva a gyűjtői közösségeket is.

Azonban léteznek olyan közösségi oldalak, melyek nemcsak az olvasás, hanem az írás szerelmeseit is megszólítják. A fanfiction azoknak az írásoknak a gyűjtőneve, amelyek az eredeti történetek, filmek, sorozatok vagy más művek karaktereit és világát használják fel, de saját történetet alkotnak körük. Az ilyen írások gyakran kerülnek online közösségekbe, ahol a rajongók megoszthatják egymással az alkotásaikat, kinyilváníthatják a véleményüket és kapcsolatot tarthatnak egymással (Gombos–Csimá 2019). Tehát az online olvasói, könyves közösségeknek hatalmas összetartó erejük van, lehetőséget teremtenek arra, hogy az emberek megosszák egymással a könyvekkel, olvasással, irodalommal kapcsolatos élményeiket, véleményüket, javaslataikat, és inspirációt merítsenek egymásból. Az online könyves közösségek segíthetnek az embereknek, hogy megtalálják az érdeklődési körüknek megfelelő könyveket, megismerjenek új szerzőket. Az ilyen közösségek általában barátságos és támogató légkört teremtenek, ahol az emberek jól érzik magukat, és megoszthatják az olvasás és az irodalom iránt érzett közös szenvedélyüket. Úgy gondolom, hogy ha sikerül felkelteni az érdeklődést, és bekerülni egy ilyen közösségbe, akkor ez elegendő motiváció az olvasóvá váláshoz.

Ne feledkezzünk meg az olvasóvá nevelésben, olvasóvá válásban fontos szerepet betöltő könyvtárakról sem. A magyarországi könyvtárak jelenlegi helyzete vegyes képet mutat. Egyrészt számos modern, jól felszerelt könyvtár áll a

látogatók rendelkezésére, másrészt azonban sok helyen az infrastrukturális problémák, az alulfinanszírozottság és a személyi hiány miatt jelentős kihívásokkal kell szembenézniük (Páll 2011, Péterfi 2019). A könyvtárak gyermek és ifjúsági részlegei általában jól felszereltek és számos programot, rendezvényt kínálnak. Péterfi Rita felhívja a figyelmet arra, hogy már csecsemőkorban fontos lenne könyvtári környezetbe járni és ott ringató foglalkozásokon részt venni a szülőknek és gyermekeiknek, itt lehetőségük van zenés és mozgásos foglalkozásokon kikapcsolódni, tanulni, élményeket szerezni. Továbbá a nagyobb gyermekeket is fontos lenne minél gyakrabban könyvtárba vinni, beíratni és könyveket kölcsönözni (Páll 2011, Péterfi 2019). A könyvtári programok mellett számos, könyvesboltokhoz, kiadókhöz, könyvtárakhoz kapcsolódó olvasásra buzdító kampány is létezik. Ilyen volt például a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Olvasás kampánya (matricagyűjtő játék) vagy az „Olvass bajuszostól!” Bookline könyves webáruház felhívása.

Az olvasásra motiválásnak tehát számos módja van, és fontos, hogy ezek mindig a gyermekek életkorához és érdeklődéséhez igazodjanak. Véleményem szerint számtalan lehetőség létezik még az olvasásra motiválásban: Fontos a szabad döntéshozatal, hogy engedjük, a gyermekek válasszanak – ha az olvasási választékot a gyermekek maguk választhatják ki, akkor nagyobb az esélye, hogy az olvasás élvezetére fókuszálnak, nem pedig a kötelezettségre. Olvassunk közösen – az olvasás közös élménnyé és tevékenységgé válhat a család számára, ha esténként időt szentelünk a közös olvasásra. Jutalmazzuk a gyermekeket – az olvasásra való motiválásban a jutalmazás is segíthet. Hangoskönyvek hallgatása – a hangoskönyvek kiváló lehetőséget jelentenek azoknak a gyerekeknek, akiknek nehézséget okoz az olvasás vagy azoknak, akik nem szeretnek olvasni, viszont szívesen hallgatnak történeteket. Interaktív könyvek alkalmazása – az interaktív könyvek lehetővé teszik, hogy a gyermekek részt vegyenek a történetben, olvasás során a gyermekeknek feladatokat kell megoldaniuk, rejtélyeket kell kibogozniuk, ezek kiválóak az olvasás és a játék összekapcsolására. *„...a játék és a mese is komoly előkészítő funkciót tölt be. A gyermek nem azért játszik, hogy fejlődjön, hanem azért fejlődik, mert játszik. Ugyanakkor a játék vagy mese fejlesztő hatásának kiaknázása tudatos tevékenység. [...] Természetesen a mesékkal történő fejlesztés is csak akkor éri el a célját, ha az nem veszíti el az élményszerűséget, ha a gyerekeknek a flow*

élményét segíti átélni, amikor a közös játékot, mesélést intenzív érdeklődéssel, élménygazdagon élik meg, tér- és időérzéküket elveszítve belefeledkeznek a tevékenységbe.” (Szinger 2019, 18)

BÖLCSŐDÉS KORÚAK A DIGITÁLIS VILÁGBAN

Hazánkban kevés kutatás foglalkozik a 0–3 éves, bölcsődés korú gyermekek digitális eszköz-használatával és az ebben rejlő veszélyforrásokkal, holott nagyon is aktuális és fontos téma lenne. A meglévő hazai kutatásokból rendkívül sok új és hasznos információ derül ki, azonban ezekben kizárólag a szülőkkel készítették felméréseket, a szülők és a gyermekük digitális eszköz-használatával, tartalomfogyasztásával kapcsolatban. Mivel a 0–3 éves kor közötti gyermekek intézményes nevelését és gondozását a csecsemő- és kisgyermeknevelő szakemberek végzik, ezért úgy gondolom, hogy egy, ebben a témában velük készített vizsgálatból is számtalan hasznos információra derülne fény, ami nemcsak a bölcsődei nevelésben nyújtaná számukra segítséget, hanem a felsőoktatásban, a kisgyermeknevelő képzésben résztvevő hallgatóknak is.

Koscsóné Kolkopf Judit és Kiss Heléna *Digitális Honfoglalás (2020)* című tanulmánya a 3 éves kor alatti gyermekek és családjuk digitális eszköz-használati szokásait, attitűdjét és azokat a hatásokat vizsgálja, amelyeket az okoseszköz-használat gyakorol a 0–3 éves korosztályra. Az okoseszközök használata napjainkban egyre elterjedtebb, és a fiatalabb szülők körében már szinte teljesen elfogadott. Az eszközök felhasználása gyakorlati szempontból megkönnyíti a mindennapi életet, azonban felmerül a kérdés, hogy milyen hatásokkal jár a gyermekek életére nézve. Mindkét nézőpontból meg kell vizsgálni, hiszen az okoseszközök használata mind pozitív, mind negatív hatást is gyakorolhat, azonban nem mindegy, hogy mely korosztály használja ezeket. Koscsóné és Kiss kutatása alátámasztotta, hogy a bölcsődés korú gyermekek többsége már ekkor elkezd valamilyen okoseszközt használni – a vizsgálatban résztvevő 134 szülő közül 97-en (72%) mondták, hogy használ a gyermekük okoseszközt és 37-en (28%), hogy nem – holott a WHO és az AAP (Amerikai Gyermekgyógyászok Akadémiája) szakmai álláspontra az, hogy nem ajánlott kétévesnél fiatalabb gyermek számára az okoseszköz-használat. Magyarországon nincs erről szóló általánosan elfogadott szakmai álláspont. És hogy miért is oly vonzó a gyermekek számára az ilyen eszközök használata? – Mert színesek, villognak, zenélnek, „engedelmeskednek” – a gyermekeket használat közben azonnali vizuális és hanginger éri, illetve fizikai inger is, hiszen például

egy okostelefon már minden apró érintésre reagál, a gyermekek pedig kétéves korukra már képesek finommotorikát igénylő mozdulatokra is, mint például csúsztatás, koppintás, pöccintés, tehát irányítani is tudják ezeket az okoseszközöket. Azért is fontos ezzel a témakörrel foglalkozni, mert nem tudjuk, hogy pontosan milyen hatással van az ekkora korú gyermekekre a digitális eszközhasználat és tartalomfogyasztás, illetve, hogy milyen veszélyeket rejt magában. Nehéz is követni, hiszen folyton és gyors tempóban változik, a szülőknek és kisgyermeknevelőknek pedig felszínes a tudása e téren. Nem tudjuk hogyan hat a biológiai érésükre, kognitív képességeikre, szocializációjukra, személyiségfejlődésükre, fizikai, testi fejlődésükre, érzelmeikre, beszédfejlődésükre és hogy milyen helyet is foglal el a szociális-társas kapcsolataikban, a játéktevékenységükben. Fentebb említettem, hogy Magyarországon nincs általánosan elfogadott szakmai álláspont ezzel kapcsolatban, pedig a digitális eszközöket egyre gyakrabban használják a szülők az otthoni nevelési gyakorlatban is, illetőleg a bölcsődékben nem tudni, hogy mi a kisgyermeknevelők viszonyulása ehhez a kérdéshez. Az AAP hivatalos ajánlása ebben az életkorban kifejezetten ellenzi az okoseszközöket mint nevelési kiegészítőt (Koscsóné–Kiss 2020).

Koscsóné és Kiss a kutatásukban megállapították, hogy a családok körben az okostelefon megléte, használata a legelterjedtebb (134 kérdőív alapján) mindegyik háztartásban volt okostelefon – 134 háztartásban összesen 294 darab. Az eredményekből arra a következtetésre jutottak, hogy a gyermekek már nagyon korán elkezdik a digitális eszközhasználatot – a mérésben résztvevő gyermekek 60%-a 1,5–2,5 éves kora között kezdett el használni, 40%-a pedig már 1,5 éves kora előtt. Továbbá ezeket az eszközöket leginkább felügyelet nélkül használják, habár a szülők az erre a kérdésre vonatkozó válaszaikban azt állították, hogy csak olyankor adják a kezükbe az eszközt, amikor felügyelni tudják őket, azonban egy másik válaszból kiderült, hogy ez korántsem így van – ugyanis a szülők olyan helyzetekben adják oda, amikor nem is tudnak figyelni a gyermekre, például autós utazás közben, ha a szülő főz vagy takarít. A felmérésből az is kiderül, hogy az ekkora korú gyermekek nagyon is jól tudják használni az okoseszközöket – 70%-uk önállóan bekapcsolja, feloldja a képernyőt, akadálytalanul használja a megnyitott alkalmazásokat, sőt páran még önállóan is képesek letölteni új applikációt. Arra, hogy milyen módon jutnak a gyermekek az eszközökhöz, a következő válaszok érkeztek: a

legtöbb gyermek kéri, de sokszor kérniük sem kell, mert megkapják valakitől és az is elég gyakori, hogy csak úgy elveszik, például táskából, az asztalról vagy épp követelik azt, sőt hárman saját készülékkel is rendelkeztek. A szülők több mint 40%-a megnyugtató, időtöltés céljából ad gyermeke kezébe okoseszközt, kevesebb mint 10% pedig tanulási céllal, voltak olyanok is, akik például a rosszul evő gyermeküknek kapcsolták be étkezés közben, így terelve el a figyelmét. A meghökkentő eredményeket látva azt gondolhatnánk, hogy a szülők nagy hangsúlyt fektetnek a biztonságra, de ahogy az eredmények is mutatják kevesebb, mint 20%-uk használ szülői felügyeleti programot a különböző okoseszközökön, a szülők harmada hallott ugyan erről, de nem használja, és 16%-uk nem is hallott ilyen lehetőségről. Az is kiderült, hogy nem is tájékozódni kellően az okoseszközhasználatról kapcsolatos tudnivalókról, csupán 10%-uk tájékozódott, hogy milyen hatással vannak a gyermekeire nézve, e téren a szülők inkább a közeli ismerősök, rokonok tapasztalataira és véleményére hagyatkoznak. A szülők ilyen nagyfokú érdektelensége rémisztő, hiszen a gyermekek kontrollálatlan eszközhasználatának súlyos következményei lehetnek, ezt a határt pedig a szülőknek, pedagógusoknak kell megszabni (Koscsóné–Kiss 2020)

Farkas Pálma, Schreindorfer Linda Anna, Szabó Gábor, Varga Gyöngyi és Rausch Attila *„Digitális eszköz-használati szokások vizsgálata bölcsődés gyermekek és családjaik körében – Szülők kikérdezése a pandémia idején”* (2021) című tanulmányuk is Koscsóné és Kiss eredményeivel megegyezőt mutatott. A 234 vizsgálatban résztvevő szülő közül 5,6% válaszolta, hogy a gyermekük még nem használ okoseszközt, 85% viszont már 2 évesen vagy azt megelőzően igen. 82, 9%-uk azt válaszolta, hogy gyermekük napi 1 óránál kevesebbet használ okoseszközt, 13%-uk napi 1-2 órát, 4,1%-uk pedig naponta 2 óránál többet. Ez az adat azért is érdekes, mert egy későbbi válaszadásnál 72%-uk válaszolta azt, hogy egyéves kor alatt egyáltalán nem javasolná a digitális eszköz-használatot. Az arra a kérdésre, hogy „mennyi időben maximálnák a napi digitális eszköz-használatot” vonatkozó adat is érdekes – 1 éves kor alatt: 21%-uk 30 percnél kevesebbet, 6%-uk 30-60 perc közötti időt jelölt meg; 1-2 éves korosztálynak: 36% nem javasolná, 44%-uk 30 percnél kevesebbet, 19%-uk 30-60 perc közötti időt jelölt; 2-3 éves korosztálynak: 15%-uk még ekkora korban sem javasolná, 40%-uk 30 percnél kevesebbet, 38%-uk 30-60 perc

között, 5%-uk 60 perc fölötti időt jelölt meg. Tehát az életkor növekedésével a napi okoseszköz használati idő is nőtt, kitolódott. Érdekes és kissé ellentmondásos adat, hogy a vizsgálatban résztvevő szülők arra a kérdésre, hogy „hallottak-e már arról, hogy mennyi képernyőidő javasolt a 0-3 éves korosztálynak” 60%-a (a 234-ből 140 fő) azt válaszolta, hogy „igen, és be is tartják az ajánlásokat” – viszont arra a kérdésre vonatkozóan, hogy „milyen életkorban kerültek először kapcsolatba a gyermekeik valamilyen digitális eszközzel” a 234-ből 200 szülő (85%) válaszolta, hogy gyermeke már kétévesen vagy azt megelőzően került közvetlen kapcsolatba okoseszközzel. Ezen túlmenően a gyermek digitális eszköz-használatának időtartamára vonatkozó kérdésre 234-ből 184-en (82,9%) azt választották, hogy gyermekük napi egy óránál kevesebbet, de napi rendszerességgel tölt időt okoseszköz használatával, miközben a WHO és AAP hivatalos ajánlása ellentmond ennek. A fenti ellentét oka talán az lehet, hogy a kérdőív kitöltésekor a szülők az ajánlás alatt nem a hivatalos ajánlást értették, hanem valamilyen általánosan kialakult nézetre gondolva adták ezt a választ, esetleg – nem szándékosan – egy ideálisabb képet szerettek volna mutatni arról, hogy tudatos szülők (Farkas–Schreindorfer–Szabó–Varga–Rausch 2021).

Ezen kutatás kibővült egy, a szülők által letöltött, gyermekek által (egyedül vagy a szülővel) használatban lévő alkalmazásokat tartalmazó adattal, ilyenek voltak a: Messenger, Viber, Skype, TikTok, YouTube, YouTubeKids, Netflix-Kids, BookrKids, HeyKids, BabyTv, Sago Mini, BimiBoo, Talking Tom, Happy Touch, Bogyó és Babóca, ezeken kívül pedig logikai, készségfejlesztő, angol nyelvet fejlesztő, rajzoló – színező, formakirakó applikációk (Farkas–Schreindorfer–Szabó–Varga–Rausch 2021).

Szinger Veronika részletesen ír a BookrKids applikációról: *„A Z- és alfa-generációt szólítja meg a BookrKids elnevezésű, tabletre letölthető digitalizált gyerekkönyvapplikáció, amely a három éven aluli gyerekeknek is kínál képeskönyveket, lapozókat (természetesen ebben az esetben a lapozó fogalma új értelmet nyer). A Móra kiadóhoz tartozó szolgáltatás üdvözlendő, ha a korszellemnek megfelelően járul hozzá az olvasásnépszerűsítéshez, olvasóvá neveléshez például olyan esetekben, amikor a digitális eszközök büvöletében élő, a hagyományos könyvektől már eltávolodott gyermekeket szeretnénk megismertetni a klasszikus és kortárs remekművekkel. De valóban érdemes-e a két év körüli*

gyermeknél is bevetni a villogó, mozgó »csodafegyvert«, akik ráadásul még ösztönösen nyúlnak a könyv után (ha elérhetővé tesszük számukra), és az interakció a könyvvel mindenféle applikáció nélkül is természetes nekik? A BookrKids kínálata vitathatatlanul értékes könyvekből áll, a hangoskönyvtár és az interaktív játékok is jó szolgálatot tehetnek, de inkább csak hároméves kor felett (ideális esetben még később), és csak akkor, ha a szülővel, családtagokkal való személyes literációs interakciók mellett, kiegészítésként, nem pedig a társas élmények helyett használjuk." (Szinger 2019, 163, 164) Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy a gyermekek körében igen kedveltek és népszerűek ezek az applikációk.

A pozitív hatások közé tartozik ugyan az eszközök által nyújtott szórakozás, és némely esetben valóban fejlesztő hatást is ki tudnak fejteni, azonban a negatív hatások jelentősen meghaladják azokat ebben az életkorban. Az okoseszközök által nyújtott élmények nem helyettesíthetik a személyes kapcsolatokat – jelentősen ronthatják a gyermekek szociális kapcsolatainak minőségét, hiszen valamilyen fokú elszigeteltséggel is jár, illetve a kommunikációs képességek hiányát, a nyelvi fejlődés zavarait vonhatja maga után. Hosszú távon pszichés gondokat okozhat, a mozgásszegény életmódnak köszönhetően pedig a mozgásfejlődés zavarait és súlyos egészségügyi problémákat is, mint például az elhízás, cukorbetegség és látási problémák. Ugyanakkor az okoseszközhasználat hatása a szülői szerepvállalásra is kihat. Az eszközök használata ugyan lehetőséget ad a szülőknek arra, hogy könnyebben lekössék a gyermek figyelmét, azonban így lecsökkennek a szülők és a gyermekek közötti interakciók, ezen felül romlik az együtt töltött idő minősége. A szülői minta, példamutatás kiemelten fontos, ahogy már a family literacyról szóló részben is látható volt. Ha a gyermek a családi szocializáció során azt a példát látja, hogy a szülő rendszeres okoseszköz-használó, sőt, ha még a gyermek kezébe is adják, akkor nagy valószínűséggel ő is ezt a példát fogja követni, azonban, ha azt látja, hogy a szülő olvas és örömet leli benne, akkor a gyermek is szívesen vesz részt ezekben a tevékenységekben, később pedig ő maga is olvasóvá válik.

EMPIRIKUS VIZSGÁLAT A BÖLCSŐDEI ÉS A CSALÁDI OLVASÓVÁ NEVELÉSRŐL, AZ ERRE HATÁST GYAKORLÓ 0-3 ÉVES GYERMEKEK DIGITÁLISESZKÖZ-HASZNÁLATÁRÓL

A KUTATÁS CÉLJA

Dolgozatom második, kutatás részében interjúk segítségével a 0-3 éves korú gyermekek olvasóvá nevelésével kapcsolatban kialakult, jelenlegi gyakorlatot és ezen gyakorlatot formáló digitalizációs hatásokat vizsgálom a családi és bölcsődei szintéren belül.

Az olvasóvá nevelés gyakorlatára vonatkozó kérdéseim a családi és az intézményes szintéren (bölcsőde), a szülők és kisgyermeknevelők által kialakított/kialakult olvasóvá nevelési szokásokkal foglalkoznak; azzal, hogy a szülők és kisgyermeknevelők milyen foglalkozásokkal, módszerekkel, eszközökkel támogatják a bölcsődés korú gyermekek olvasóvá nevelését, későbbi olvasóvá válását.

A második terület, a gyakorlatot formáló hatásokat, vagyis azokat a változásokat vizsgálja, amelyek mentén ez a jelenlegi gyakorlat kialakult - a múltban változott, illetve a jövőben változni kénytelen. Tehát, hogy a bölcsődés korú gyermekek olvasóvá nevelésével kapcsolatban milyen tapasztalt módszertani, alkalmazott eszközökkel kapcsolatos, vagy hozzáállásban megnyilvánuló változások mentek végbe, illetve, hogy most milyen kihívásokkal szembesül ez a gyakorlat. A formáló hatásokon belül főként a digitális eszköz-használat hatását vizsgálom, emellett pedig érintem az egy generáción átívelő változásokat és az egyéb hatásokat is.

A kutatás céljaként megfogalmazottak az interjúalanyok kis elemszáma miatt ugyan nem alkalmas általános következtetések megfogalmazására, azonban felfed lehetséges összefüggéseket, illetve megalapozza egy, a bölcsődés korú gyermekek olvasóvá nevelésével kapcsolatos, további széleskörű kutatási munka céljainak és hipotéziseinek megfogalmazását.

KUTATÁSI KÉRDÉSEK

A fenti kutatási célokban meghatározottak feltárásához, annak egyes szempontjait – vagyis a 0–3 éves korú gyermekek olvasóvá nevelésének gyakorlatát és az azt alakító hatásokat – három szempontrendszeren keresztül igyekeztem felderíteni. Egyrészt a megkérdezettek ezzel kapcsolatos ismereteit, másrészt a jelenlegi gyakorlati alkalmazásra és hatásokra vonatkozó véleményüket, végül ugyanezekre vonatkozó tapasztalataikat mértem fel az interjúkérdéseken keresztül. Mindhárom szempontrendszer a célokban megfogalmazott témaköröket vizsgálja.

A megkérdezettek ismereteinek feltárásakor arra koncentráltam, hogy a napi gyakorlattól függetlenül milyen ismeretekkel rendelkeznek arról, hogy egyrészt az olvasóvá nevelés kérdését milyen súllyal kellene kezelni az ajánlások szerint – amennyiben tudnak ilyesmiről, esetleg milyen társadalmi elvárásokról tudnak erre vonatkozóan, milyen módszerek és eszközök állhatnak rendelkezésre ideális esetben, másrészt pedig hogy az olvasóvá nevelést formáló hatásokról milyen ismereteik vannak – itt is kihangsúlyozva a digitális eszközhasználat hatásait.

A második szempontrendszer pedig az ugyanezen a célok között megfogalmazott kérdésekkel kapcsolatos személyes véleményeket vizsgálja. Az erre adott válaszok nagyban függenek a fent említettektől, azonban itt az elvárások elfogadására, fontosságára és a gyakorlati megvalósulására vonatkozó egyéni véleményt igyekszik kibontani – tehát a kérdéssel kapcsolatos vélekedést feltérképezni.

Végül pedig a harmadik, tapasztalati szempontrendszer a megvalósuló, gyakorlati részt vizsgálja – vagyis, hogy a tényeket figyelembe véve milyen alkalmazott eszközökkel és módszerekkel, szokásokkal találkozunk a napi gyakorlatban. Ez a rész a tények feltárását célozza meg, leválasztva azt az egyéni véleményekről és a kérdéssel kapcsolatos elméleti tudásról.

Természetesen a három szempontrendszer jelentősen összefügg egymással és a válaszokban a feltételezett vagy ismert elvárások és információk, a személyes vélemény és a valóságos helyzet bizonyos esetekben nehezen szétválasztható, azonban ezeken keresztül lehetőség nyílik olyan kérdések

megválaszolására is, mint például, hogy – mennyire tudatos az olvasóvá nevelés gyakorlata.

KUTATÁSI MÓDSZER

Ebben a fejezetben részletezem a kutatásom adatgyűjtési folyamatát, beleértve a vizsgálati személyeket, az alkalmazott vizsgálati eszközöket és a módszereket.

Ezáltal jobban megérthetjük hogyan alakul a korai literációs nevelés ebben az életkorban a családi és bölcsődei szintéren belül, hogy milyen szokások léteznek és mit tehetünk annak érdekében, hogy segítsük, támogassuk a gyermekek olvasóvá válását, továbbá hogyan lehet hatékonyan kezelni a digitális eszköz-használat korai életkorban rejlő kihívásait, hogyan lehet kiküszöbölni az olvasóvá válásra gyakorolt káros hatásait.

Kutatásom során egy kisvárosi bölcsődében aktívan dolgozó kisgyermeknevelők (4 fő) és a bölcsődébe járó gyermekek szülei közül (4 fő) szemszögéből elemzem az általuk elmondott tapasztalatokat és véleményeket. A vizsgálatban résztvevő négy – kisgyermeknevelő – interjúalany kiválasztásánál azt a szempontot vettem figyelembe, hogy aktív, kisgyermeknevelői minősítésben dolgozzanak az adott bölcsődei intézményben, hiszen így releváns tapasztalatokkal és tudásanyaggal rendelkeznek ahhoz, hogy érdemi válaszokat adjanak a feltejt kérdéseimre. Ez fontos volt, ugyanis kíváncsi voltam a 0-3 éves gyermekek olvasóvá nevelését és digitális eszköz-használatát illetően arra, hogy nekik mik a konkrét tapasztalataik a bölcsődében. A szülőknél pedig figyeltem arra, hogy az interjúk során csupán a bölcsődés gyermekükre vonatkozó információkat osszák meg velem, azoknál a kérdéseknél, melyek erre irányultak.

Kutatásom során a primer adatgyűjtési-kutatási módszerek közül a formalizált, strukturált interjú módszerét alkalmaztam. Ennek előnye, hogy az egyéges, ismételt formája miatt az adatok összehasonlíthatóak, de közben a vélemények szabad megfogalmazását is lehetővé tette. Az előre meghatározott sorrendű és tartalmú kérdések követik a dolgozat szakirodalmi áttekintésre vonatkozó struktúrát, így az eredmények könnyebben összehasonlíthatóak, illetve a sorrend segítségével is igyekeztem elkerülni a válaszok befolyásolt-

ságát. Az interjúkérdések felépítése lehetővé teszi különböző álláspontok és szempontok kifejtését, a kérdések – kérdéskörök – összeállításával pedig rávettem az interjúalanyokat a kérdés lényegére, így sokkal szabadabb válaszokat kaptam tőlük.

A továbbiakban bemutatom a kérdésköröket és az ahhoz kapcsolódó interjúkérdéseket, amelyeket meghatározott szempontok alapján fogok elemezni és megindokolni, hogy miért ezeket a kérdéseket tettem fel az interjúalanyoknak. A kérdéskörök, vagyis a kérdések témakör szerinti csoportosítása megegyezik a kutatási célok és kutatási kérdésekben leírt témakörökkel. Mivel a kutatási célokban meghatározott olvasóvá nevelés gyakorlata, valamint az olvasóvá nevelésre ható hatások pontjainak mindegyikét a három szempontrendszer szemszögéből vizsgáltam, ezért ez mátrix elrendezésben mutatható be:

szempontrendszer témakör	ismeretek	vélemények	tapasztalatok, tények, gyakorlatok
az olvasóvá nevelés menete	1. kérdéskör	2. kérdéskör	3. kérdéskör
az olvasóvá nevelést alakító digitalizációs hatások	4. kérdéskör	5. kérdéskör	6. kérdéskör

Így hat kérdéskör alakult ki. Kérdéseimet ezekben a témakörökben fogalmaztam meg, azonban a szülők és kisgyermeknevelők számára más-más megfogalmazásban és összeállításban. Ennek oka az volt, hogy a két interjúalany csoport más szemszögéből látja – más háttérismeretekkel rendelkezik ezen témakörökről.

AZ ADATOK ELEMZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

A fejezetben, az interjúk sorrendjét követve, a fent meghatározott szempontok szerint, kérdéskörönként, elemeztem a kapott válaszokat, külön a kisgyermeknevelőket és külön a szülőket. A kapott válaszokban természetesen nem minden esetben az adott kérdéskörhöz tartozó információkat kaptam. A kérdések sorozata az interjúalanyt sokszor később vezeti csak rá a kérdés lényegére, illetve sokszor a következő kérdésekben fejt ki az előzőekhez tartozó információt, így ugyan a megfogalmazott kérdésekben igyekeztem az adott kérdéskör szigorú határait megtartani, a válaszokban rejlő információt más kérdéskörhöz kellett kapcsolni.

A kisgyermeknevelők válaszai

Az interjúalanyok (4 fő) alapadataiból kiderül - egy kivételével - hogy már 6-8 éve a bölcsődében dolgoznak, ebből pedig sejteni lehet, hogy az interjúalanyok már nagyobb tapasztalattal rendelkeznek, így releváns válaszokkal tudtak szolgálni. A szakképzettségük abból a szempontból fontos információ, hogy befolyásolhatja milyen módon közelítik meg ezt a témakört, milyen szintű tudással rendelkeznek az olvasóvá neveléssel kapcsolatban és megértjük a kisgyermeknevelők olvasóvá neveléssel kapcsolatos hozzáállását is.

1. kérdéskör

Az olvasóvá neveléssel kapcsolatos *ismeretekre* vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok elemzésekor egyrészt az olvasóvá neveléssel kapcsolatos fogalomalkotásra voltam kíváncsi, tehát arra, hogy a kisgyermeknevelők hogyan értelmezik az olvasóvá nevelés fogalmát, mi jut eszükbe róla. A válaszokból számomra az derült ki, hogy a kisgyermeknevelők a korai élménnyel, melyet a mesélés nyújt, és a példamutatással, melyet a szülők közvetítenek a gyermekek felé - hozzák összefüggésbe ezt a fogalmat, és innen eredeztetik a könyvek szeretetének és a későbbi olvasóvá válásnak az alakulását.

Másrészt pedig - az ezzel összefonódó – tudásukra is kíváncsi voltam, mivel azt feltételeztem, hogy tanulmányaik során valószínűleg találkoztak már az olvasóvá nevelés, a bontakozó literáció, írásbeliség valamelyikének fogalmával.

Többségük az olvasóvá nevelés fogalmával találkozott már, olyan tárgyak keretében, mint például ének-zenei nevelés (mondókák), gyermekirodalom és gyermekkultúra. Azonban nem igazán tudtak kiemelni konkrét ismeretanyagot, csupán megnevezték a témakört, amit már korábban tanultak róla, például, hogy milyen könyveket érdemes választani és milyen módon kell olvasni a bölcsődés korú gyermekeknek, továbbá az említettek között szerepelt a szókincs bővülése, az élményszerzés, illetve, hogy már magzati kortól meghatározó az olvasóvá nevelés. Itt egyértelműen csak egy-egy fontosnak tartott kérdés került kiemelésre, amire az interjúalany korábbi tanulmányaiból emlékezett, tehát egyikük sem beszélt olyan átfogóbb oktatásról, ami egy jól felépített, összeszedett tananyagból származna. Ennek pedig különböző okai lehetnek, mint például, hogy a képzés során ez a terület nem kapott megfelelő figyelmet vagy valószínűsíthető, hogy a számonkéréskor majd nem kerül középpontba, így csupán ennyi emlék maradt meg belőle.

2. kérdéskör

Az olvasóvá neveléssel kapcsolatos egyéni *véleményekre* vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok elemzésekor azt szerettem volna megtudni, hogy a kisgyermeknevelők szerint milyen módon kapcsolódik az olvasóvá nevelés a bölcsődéhez, hogy fontosnak tartják-e ebben az életkorban, vagy nem tulajdonítanak neki nagyobb jelentőséget, hiszen vannak más gondozási-nevelési szempontok is. A kisgyermeknevelők mindegyike úgy gondolta, hogy az olvasóvá nevelésnek már a korai években helye van a bölcsődei gondozásban-nevelésben és a saját, ilyen jellegű tevékenységeikre - a mesélésre, mondókázásra - egyfajta alapot biztosító nevelésként gondolnak, amely a későbbi években, az óvodában, iskolában kiegészül. Továbbá kiemelték, hogy ebben az életkorban kell megszerettetni a gyermekekkel a könyveket, meséket, hiszen ekkorra már nagyon érdeklődőek és igen fogékonyak, nyitottak az új ismeretekre. Azonban, úgy gondolták, hogy az olvasóvá nevelés nem emelkedik ki különösebben a többi nevelési szempont közül, tehát nem tulajdonítanak neki nagyobb jelentőséget, sőt a mondókázással egybekötött mozgásos foglalkozások révén szorosán összefügg például a mozgásfejlesztéssel is. Az egyik kisgyermeknevelő egy olyan érdekességet is kiemelt, miszerint a bölcsődében nem tudatosan folyik az olvasóvá nevelés, hanem a nap folyamán magától alakul, természetes

folyamatként, azonban a többi válaszból úgy tűnik, ez nem jelent gondot a gyakorlati munka során, sőt megmarad a spontaneitás öröme.

Annál a kérdésnél, hogy szerintük milyen célt szolgál az olvasóvá nevelés és hogy más lesz-e tőle a gyermek, hogy milyen módon hat rá - különféle fejlődési területeket emeltek ki, például, hogy fejleszti a gyermekek szókincsét, beszéd-képességét, képzelőerejét, fantáziáját, személyiségfejlődését, türelmét és a felnőtt-gyermek közti kapcsolatot.

A bölcsődei színtérből kissé kitekintve meg szerettem volna tudni, hogy az interjúalanyok mit gondolnak az olvasóvá nevelés és a család szerepe közötti összefüggésről, hogy véleményük szerint milyen szerepe lehet a szülőknek, a családnak az olvasóvá nevelés folyamatában. Munkájuk során a kisgyermek-nevelőknek szorosán együtt kell működniük a szülőkkel és segíteni, támogatni őket, tehát azzal is tisztában kell lenniük, hogy milyen nagy jelentősége van a family literacynak. Az interjúalanyok egytértettek abban, hogy a családi színtér az elsődleges az olvasóvá nevelésben, ebben pedig lényegesnek ítélték a bölcsőde és a szülők közötti együttműködést. *„Mindenképpen fontos lenne az, ha a bölcsődei neveléssel együtt tudnának működni, a bölcsőde is a szülői neveléssel. Mindenkinek egyéni döntése ugyan, hogy mesél-e otthon a gyermekének, abban az esetben viszont, ha a szülők és a bölcsőde együtt tud működni, akkor egészen jó alapot tudunk adni a gyermekek olvasóvá nevelésének.”* Véleményem szerint akkor hatékony igazán az olvasóvá nevelés, ha a családi és a bölcsődei szintéren egymást támogatva együtt tudnak működni a szülők és a kisgyermeknevelők is.

3. kérdéskör

Az olvasóvá neveléssel kapcsolatos *tapasztalatokra* vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok elemzésekor kiderült, hogy ha a kisgyermeknevelők visszatekintenek egy vagy két generációval ezelőttre, akkor mi a tapasztalatuk arról, hogy az olvasóvá nevelés mennyire volt fontos tényező a bölcsődei nevelésben, és milyen változások történtek azóta ezen a területen. A válaszokból arra szerettem volna következtetni, hogyan alakult át az olvasóvá nevelés, mennyire volt hangsúlyos a bölcsődében. Itt vegyes válaszokat kaptam, miszerint mindig is fontos volt, bármilyen életkorról is beszélünk, illetve voltak olyan interjúalanyok, akik szerint a bölcsődében ma több figyelmet kap ezen terület, hisz

régen egy gondozónó feladata a gondozásra korlátozódott, míg ma a kisgyermeknevelők inkább a nevelésre fókuszálnak, sőt akkor még nem is használták az olvasóvá nevelés fogalomrendszerét.

Szerettem volna megtudni, hogy a kisgyermeknevelők a bölcsődében miképp gyakorolják az olvasóvá nevelést, milyen tevékenységeken keresztül, illetve, hogy milyen kialakult szokásaik léteznek. A válaszokból kiderült, hogy a legfőbb tevékenységek a meseolvasás, a képeskönyv nézegetés és a mondókázás. Kialakult szokásaik közül pedig kiemelendő a délutáni altatás alkalmával a meseolvasás, illetve a csoportszobában való közös képeskönyv nézegetés.

A válaszokból kiderült, hogy a bölcsődének nincs kapcsolata a helyi könyvtárral, sem más hasonló intézménnyel, én úgy látom, hogy az interjúalanyok a napirend „szigorú” betartására és arra hivatkozva, hogy az ekkora gyermekeknek unalmas volna egy könyvtárlátogatás, nem is igazán szeretnék ebbe időt és energiát fektetni. Tapasztalataim szerint már rengeteg könyvtár szervez bölcsődés korú gyermekeknek programokat, ami természetesen le is köti a figyelmüket, kielégíti az érdeklődésüket - véleményem szerint a gyermekek későbbi olvasóvá válásához elengedhetetlen lenne a bölcsődének kapcsolatot ápolnia a helyi könyvtárral.

A kisgyermeknevelők tapasztalatain keresztül szerettem volna megismerni, hogy a gyermekeknek milyen a kapcsolata a könyvekkel, szoktak-e önállóan könyveket nézegetni, milyen könyv vagy történet az, amit a leginkább kedvelnek. Továbbá, hogy a bölcsődében milyen a gyermekirodalmi választék, található-e a csoportszobában könyvespolc és a könyveket szabadon elérik-e a gyermekek. A kisgyermeknevelők elmondása szerint a bölcsődés gyermekek már érdeklődnek a könyvek iránt, olykor egyénileg is vizsgálgatják, lapozgatják őket, azonban leginkább a társas tevékenységet preferálják. Azon könyveket szeretik leginkább, melyek nagy képeket tartalmaznak, állatokat ábrázolnak, illetve többen is említették a kereső képeskönyveket – a gyermekek valószínűleg azért kedvelik ezeket, mert egy-egy megnevezett állat felismerése, megtalálása örömet okoz számukra. A csoportszobában található a gyermekek számára kialakított könyvespolc, azonban a beszélgetések során kiderült, hogy a könyveket direkt olyan magasságba tették a nevelők, hogy azokat ne ériék el, mivel még nem tudják őket rendeltetésszerűen használni. Véleményem szerint a könyveket elérhető magasságban kellene tartani, ahol a

gyermeknek könnyen hozzáférhetnek és kedvük szerint a nap folyamán bármikor levehetik őket, persze célszerű több, tartós textil, műanyag könyvet és leporellót választani e célra. Az „Olvasásra születtem” című ismeretterjesztő és könyvajánló segédlet - mely már a Csorba Győző Könyvár honlapjáról elektronikusan is letölthető - nem csak a szülők, de a kisgyermeknevelők számára is segítséget nyújthat az életkornak megfelelő gyermekkönyvek kiválasztásában (Szinger 2019).

Véleményem szerint az olvasóvá válásban, az olvasás szeretetének kialakulásában jelentős szerepet játszanak a gyermekkori élmények, ezért az egyik interjúkérdés arra irányult, hogy a kisgyermeknevelők szeretnek-e olvasni, illetve, hogy van-e valamilyen meghatározó gyermekkori élményük, ami hatással volt erre. Sajnos nem tudtak vagy nem akartak velem megosztani ilyen bensőséges gyermekkori élményt, pedig akár innen is meg lehetne közelíteni az olvasóvá válás kérdését, hogy miképp segíthetjük a gyermekeket erre az útra, hogyan tudjuk átörökíteni a könyvek iránti szeretetünket. Véleményem szerint először is fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogy mi milyen utat jártunk be, mik voltak a meghatározó pillanatok, élmények. De akár visszafelé göngyölítve a szálakat, arra is rájöhetünk, hogy mik azok a rossz élmények, ok-okozati összefüggések, amelyek miatt a gyermekek nem olvasnak szívesen, vagy teljesen elutasítóak.

4. kérdéskör

Az olvasóvá nevelést alakító digitalizációs hatásokkal kapcsolatos *ismeretekre* vonatkozó kérdésnél azt szerettem volna megtudni, hogy a kisgyermeknevelők a korábbi tanulmányaik során egyáltalán hallottak-e a digitális bennszülöttekről. Saját tapasztalatból adódott ez a kérdés, hiszen csecsemő- és kisgyermeknevelő felsőoktatási szakképzésen és alapképzésen még nem találkoztam ezzel a témakörrel, csupán véletlenül, böngészés közben akadtam rá egy erről szóló előadásra, viszont a jelenlegi mesterképzés során már jelentős figyelmet fordítottak erre. Ez azt jelenti, hogy azoknak a kisgyermeknevelőknek, akik már korábban elvégezték vagy esetleg kimaradt a képzésükből, valamilyen úton pótolni szükséges ezt a tudásanyagot, hiszen az utóbbi években egyre több digitális eszköz kerül a környezetünkbe, amelyek használata már a bölcsődés korosztály számára is elérhetővé vált. Ezért fontosnak tartom, hogy a

kisgyermeknevelők felkészültek legyenek a digitális világban való nevelésre is. Válaszaikból kiderült, hogy tanulmányaik során nem, vagy csak magasabb képzettségi szinten hallottak, tanultak erről.

5. kérdéskör

Az olvasóvá nevelést alakító digitalizációs hatásokkal kapcsolatos *véleményekre* vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok elemzésekor egyrészt kíváncsi voltam a kisgyermeknevelők saját véleményére arra vonatkozóan, hogy szerintük ebben az életkorban (0–3 év) a digitális eszközök használatának milyen pozitív-fejlesztő és milyen negatív-ártalmas hatásokat tulajdonítanak. Az interjúalanyok úgy vélték, hogy ebben az életkorban kizárólag negatív hatásai vannak a digitáliseszköz-használatnak, az egyik interjúból kiemelt rész megfelelően szemlélteti az interjúalanyok általános álláspontját: *„Én nem nagyon látom ennek a jelenségnek a pozitív hatását. A szülők számára biztosan sokkal könnyebb, hogy le tudják kötni vele a gyereket, viszont közel sem fejleszt olyan mértékben, mint a könyvből olvasott mesehallgatás. Más szempontból a gyermek így nem tölt elég időt a szabad levegőn, nem játszik eleget a játékaival és teljesen beszűkül az a tér, amiben mozognia kellene.”*

Az interjúalanyokat arról is megkérdeztem, hogy véleményük szerint a digitalizáció milyen módon hozható összefüggésbe az olvasóvá neveléssel, hogy hatással lehet-e a későbbi olvasóvá válásra. A kisgyermeknevelők úgy vélték, a gyermekek fejlődésére egyre nagyobb hatással lesz és az okoseszköz használat által majd később is inkább a könnyed és gyorsabb szórakozást választják. Véleményük szerint ez hosszú távon befolyásolni fogja a gondolkodásmódjukat is. *„Én azt gondolom, hogy a nagyon gyorsan fejlődő digitális világ egyre nagyobb hatással lesz a gyermekekre és a fejlődésükre. Az én olvasatomban negatív irányba fognak változni a fejlődési területek. Nem akarnak majd mesét és könyvet, mert mennyivel jobb az, ha nem kell gondolkozni rajta, mivel előre meg van rajzolva és ráadásul mozog is. Nem akarnak majd könyvet olvasni, mert az interneten már minden szerepel rövidítve. Nem akarnak majd gondolkozni, mert a chatGPT és a Google minden kérdést megválaszol majd helyettük.”*

– dr. Gyarmathy Éva a 2012-es „Ki van kulturális lemaradásban?” című tanulmányában is erre világítja rá az olvasókat.

Arra a kérdésre, hogy milyen fantáziát látnak a fejlődő digitális eszközök használatában, amit esetleg a bölcsődében vagy később az óvodában, iskolában fel lehet majd használni, egyöntetű válasz érkezett arra vonatkozóan, hogy a bölcsődei gondozásban-nevelésben helye nincs ilyen eszközöknek, viszont az oktatásban nagyon hasznosnak vélik.

6. kérdéskör

Az olvasóvá nevelést alakító digitalizációs hatásokkal kapcsolatos *tapasztalatra* vonatkozó kérdéseknél a kisgyermeknevelők saját tapasztalataira voltam kíváncsi, arra, hogy a bölcsődés korú gyermekeknek már van-e kapcsolata a digitális eszközökkel, mik a nevelők konkrét tapasztalatai, látják-e az ekkora korú gyermekeket digitális eszköz-használat közben. A szakirodalmi áttekintő részben több tanulmány is szerepel, melyek alátámasztják azt a megdöbbentő tényt, miszerint a 0-3 éves gyermekek már napi szinten használnak digitális eszközöket (Koscsóné-Kiss 2020, Farkas et al. 2021). A megkérdezett kisgyermeknevelőknek is ezzel megegyezők a tapasztalataik. *„Tapasztaltam sajnos többször is. Több gyermeknek van már otthon olyan okostelefonja, amin mesét tud nézni és előfordult, hogy ezt a bölcsődébe is elhozta. Hadd ne mondjam, hogy mekkora hiszti volt abból, amikor ki lett rakva a szekrénybe. [...] Egyszer családlátogatás alkalmával is szembesültem vele, hogy amíg mi a szülővel beszélgettünk, addig a gyermek kezében ott volt a telefon és mesét nézett YouTube-on. Természetesen egy idő után már nem mese volt, hanem mindenféle zene és egyéb tartalmak.”*

Feltettem számukra azt a kérdést is, hogy ők maguk használnak-e gyermeknevelési, fejlesztési céllal valamilyen digitális eszközt a bölcsődében, de kizárólag gyermekdalokat szoktak hallgatni telefonról, egy JBL hangszóró segítségével.

A szülők válaszai

Négy szülővel készítettem interjút, mind a négy esetben csupán az anyukákkal sikerült beszélni, sajnos az apukák nem mutattak hajlandóságot, jöllehet sokkal érdekesebb, színesebb eredményeket kaphattam volna. Az interjúkérdések összeállításakor próbáltam kerülni az olyan fogalmakat, melyeket a kisgyermeknevelők valószínűleg ismernek, azonban a szülők nem, illetve igyekeztem oldott hangulatot teremteni. A szülők esetében az interjúkérdések

összeállításánál nem volt cél, hogy megtudjam milyen ismeretanyaggal rendelkeznek a 0–3 évesek olvasóvá nevelésének és a digitális eszköz-használatának témakörében, kizárólag a saját véleményükre, tapasztalataikra, gyakorlataikra voltam kíváncsi, így a továbbiakban az 1. (az olvasóvá neveléssel kapcsolatos ismeretek) és 4. (olvasóvá nevelést alakító digitalizációs hatásokkal kapcsolatos ismeretek) kérdéskör nem jelenik meg. A 2. és 3., illetve az 5. és 6. kérdéskör pedig összevonásra kerül, mivel átfedés van közöttük.

2. és 3. kérdéskör

Az olvasóvá neveléssel kapcsolatos egyéni *véleményekre, tapasztalatokra és gyakorlatokra* vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok elemzésekor azt szerettem volna megtudni, hogy a szülők milyen rendszerességgel olvasnak, vagy nézegetnek képeskönyvet a bölcsődés korú gyermekükkel, a családban ki szokott mesét olvasni, van-e ennek a tevékenységnek valamilyen kialakult szokásrendszere, szokásos időpontja, cselekvéssorozata, hogy általában ki kezdeményezi ezt, illetve, hogy a gyermek mennyire kapcsolódik be ennek folyamatába. Az interjúk során kapott válaszokból kiderült, hogy a szülők – leginkább az anyukák, de az apukák is bekapcsolódnak -, nagyszülők szinte minden nap mesélnek a gyermeknek, azonban idő hiányában olykor elmarad és ezt a tevékenységet leginkább az esti órákra időzítik. A kialakult szokásrendszer is ehhez az időszakhoz igazodik, legtöbbször az esti órákban, lefekvést követően mesélnek a szülők, azonban a nap folyamán is gyakran előfordul, főként hétvégén és rossz időjárás esetén. A gyermekek az „olvasás”, mesehallgatás folyamatába általában aktívan bekapcsolódnak, a szülőkkel párbeszédet folytatnak a történekről, kérdeznek, mesélnek a képekről. A kialakult szokásrendszerrel szerettem volna megtudni többet is, valószínűleg egy mélyinterjú alkalmával jobban felderíthető. Én úgy vélem, illetve a saját tapasztalataim is azt mutatják, hogy az olvasás folyamatához rituálé-szerű tevékenységek is társulnak, melyek az olvasási élmény fokozását szolgálják, a gyermekek számára élménnyé válik a mesehallgatás, ha van egy olyan környezet, amely ezt megteremti.

Az interjúk során feltettem a kérdést, hogy a szülő vissza tud-e emlékezni saját gyermekkorára, emlékszik-e, milyen hangulatú események voltak a mesehallgatások, milyen élmények maradtak meg, befolyásolták-e a felnőttkori

olvasási szokásait vagy azt ahogy most ő olvas a gyermekének. Lényegesnek tartottam a kérdést, mivel a szülők saját élményei és emlékei hatással lehetnek arra, hogy hogyan alakítják ki a gyermekük olvasási szokásait. Ha a szülőnek pozitív emlékeik vannak, akkor nagyobb valószínűséggel fogja pozitívan befolyásolni a gyermek olvasási szokásait és arra ösztönözni, hogy szeresse azt. A szülők, a kisgyermeknevelőkhöz hasonlóan nem emeltek ki konkrét élményeket, viszont a válaszaikból az derül ki, hogy a szüleik nekik is olvastak gyermekkorukban, illetve a környezetükben megtalálhatóak voltak a könyvek. Egy-két mondókával, mesekönyvvel, képpel kapcsolatos emlékfoslány megmaradt, továbbá az egyik édesanya ugyanazokat a könyveket szerezte be gyermekének, amelyek neki is megvoltak gyermekként – így valószínűsíthető, hogy kellemes emlékei fűződnek ezekhez.

Arra a kérdésre, hogy milyen képeskönyvből, mesekönyvből – ha tudja, akkor cím szerint – szoktak olvasni a bölcsődés gyermeküknek, vegyes válaszok érkeztek. Az állatszereplős meséket, képeskönyveket kedvelik a leginkább, a kedvelt könyvek között szerepeltek Bartos Erika Bogyó és Babóca könyvei, Marék Veronikától a Boribon könyvek, az Icinke-picinke népmesék, Beatrix Pottertől Nyúl Péter kalandjai, a Móra Ferenc Kiadó gondozásában megjelent Zengő ABC, Weöres Sándor Bóbita című könyve, Zdeněk Miler Kisvakond könyvei és Vlagyimir Szutyjev Vidám mesék című könyve. A könyvek kiválasztásánál pedig a képek minősége a mérvadó. Kíváncsi voltam, hogy a gyermekek rendelkeznek-e otthon saját könyvespolccal, mesekönyv gyűjteménnyel, illetve, hogy elérik-e onnan önállóan a könyveket. Ez véleményem szerint azért fontos, mert az otthoni könyvek elérhetősége és az irántuk mutatott érdeklődés szorosan összefügg az olvasóvá válással. Az, hogy a gyermekek saját könyvespolccal és könyvgyűjteménnyel rendelkeznek, lehetőséget teremt számukra, hogy saját maguk válasszanak „olvasnivalót” és kedvenc könyveikhez visszatérhessenek. Ezen keresztül pedig fokozódik az érdeklődésük az „olvasás”, mesélés iránt. A szülők válaszai alapján, a gyermekeik mindegyike rendelkezik saját könyvespolccal és könyvgyűjteménnyel is, amelyhez szabad hozzáférésük van, némely esetben a szülők azon könyveket, amelyeket jobban sajnálnak, magasabban tartják és csak együtt veszik elő, mert a gyermekek leginkább még csak játszanak velük. A leporelló könyvek erre például – különösen az építkezésre - kiválóan alkalmasak.

A következő kérdések arra vonatkoztak, hogy a gyermek körülbelül mennyi idős volt, amikor a szülő elkezdett neki olvasni, illetve, hogy mi a saját véleménye, mely életkorban érdemes hozzákezdeni. A szülők körülbelül egy-két éves korra tették ezt az korszakot, úgy vélték, hogy egy éves kora előtt még nem tud kellőképpen koncentrálni. A szakirodalmi áttekintő részben számos tanulmány célja hangsúlyozni, hogy már egészen újszülött, csecsemő kortól szükségesek a mondókák, énekek, ringatók, höcögtetők és mesék. A szülőknek feltettem azt a kérdést, hogy véleményük szerint a bölcsődés gyermekük később hogyan válik majd olvasóvá – úgy vélekedtek, hogy a mesehallgatástól, illetve, ha időközben nem veszítik el az érdeklődésüket, itt az egyik szülő a saját régebbi iskolai olvasmányokkal kapcsolatos, vélhetően rossz tapasztalát említette meg példaként.

5. és 6. kérdéskör

Az olvasóvá nevelést alakító digitalizációs hatásokkal kapcsolatos egyéni véleményekre, tapasztalatokra és gyakorlatokra vonatkozó kérdéscsoportra adott válaszok elemzésekor egyrészt azt szerettem volna megtudni, hogy a szülők szerint milyen módon befolyásolta a digitális eszközök megjelenése a gyermekek szokásait, viselkedésmódját, hogy az ő családjukban a digitális eszközök megváltoztatták-e valamilyen módon az olvasási szokásokat az ő gyermekkorukhoz képest, milyen előnyeit és hátrányait tapasztalják a digitális eszközök megjelenésének a meseolvasással, a gyermek mesék iránti érdeklődésével, a közös olvasási tevékenységekkel kapcsolatban. A szülők szerint a mai gyermekek sokkal inkább vonzódnak a játékos, interaktív, digitális eszközökhöz, sokkal több időt töltenek a képernyő előtt, amely elterelheti figyelmüket az egyéb tevékenységekről, azonban nem gondolják azt, hogy teljesen el kellene utasítaniuk a digitalizációt, mivel azok már hozzátartoznak a mindennapokhoz. „Persze, ez nem azt jelenti, hogy minden digitális eszköz rossz, sok hasznos applikáció is van.” [...] „A lényeg az, hogy megfelelő módon használjuk őket.” Továbbá úgy vélik, nem kifejezetten a digitalizáció, hanem inkább a felgyorsult élettempó, az idő hiánya az, ami megváltoztatta az olvasási szokásokat a szülők gyermekkorához képest.

Másrészt, hogy a családjukban előkerülnek-e az okoseszközök, a bölcsődés korú gyermekeik használják-e ezeket valamilyen célra, a szülő milyen konkrét

applikációt tud megnevezni, amit használni szoktak, illetve kíváncsi voltam arra, hogy a gyermekek tudják-e önállóan használni ezeket az eszközöket, a szülők meg tudják-e oldani, hogy csak a nekik való tartalmak jussanak el hozzájuk. Az igénybe vett alkalmazások és eszközök között szerepelt a YouTube és YouTubeKids, a hangoskönyv, az okostelefon és a televízió. A szülők arról számoltak be, hogy önállóan nem igazán tudják használni gyermekek ezeket az eszközöket, általában ők indítják el nekik az adott applikációt és nem is szoktak olyan oldalakra tévedni, ami nem nekik való, mivel erre a szülők figyelmet fordítanak, például a YouTubeKids csak gyermekeknek való tartalmakat, meséket közvetít, van lehetőség szülői felügyeletre, bizonyos csatornák letiltására, illetve a belépéskor ki lehet választani, hogy mely korosztály szeretne mesét megtekinteni.

Szerettem volna megtudni, hogy a szülők milyen helyzetekben adják oda vagy kapcsolják be gyermeküknek ezen digitális eszközöket, a válaszok között szerepeltek a ház körüli tevékenységek, a főzés és utazás, az „unaloműzés”, illetve némely esetben a gyermek maga kéri el tőlük. Kérdéseimmel próbáltam kipuhatólózni, hogy a szülők mennyi időt engednek gyermeküknek digitális eszköz-használattal tölteni, de előtte feltettem a kérdést, hogy érzik, megítélésük szerint egy bölcsődés korú gyermek mennyi időt tölthet ilyen eszközök használatával, illetve van-e ennek bármilyen negatív hatása. A szülők napi fél vagy egy pár órát engedik a mesenézést vagy a hangoskönyv hallgatását, véleményük szerint ennyi idő, illetve ezek a mesék még nem ártalmasak.

A szülőket szintén megkérdeztem arról, hogy a fejlődő digitális eszközök felhasználásában milyen fantáziát látnak, amire esetleg a bölcsődei nevelés során fel lehetne használni, hogy szívesen látnák-e a jelenlegi bölcsődéjükben ezen eszközöket, illetve, hogy miképp lehetne felhasználni ezeket az eszközöket a gyermekek olvasóvá neveléséhez, későbbi olvasóvá válásához. A szülők egyértelmű válaszokat adtak arra vonatkozóan, hogy nem szívesen látnának ilyen digitális eszközöket a bölcsődei nevelés során, sőt kifejezetten elleneztek, arra is hivatkozva, hogy a bölcsődében különböző játéktevékenységek és foglalkozások léteznek, amelyek a bölcsődés korú gyermekek fejlődését szolgálják.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS VÁLASZOK

Az interjúválaszok rámutatnak, hogy a kisgyermeknevelők az alap összefüggéseket ismerik/értik, és a jelentőségével tisztában vannak, azonban nincs meg az olvasóvá nevelés stratégiai ismerete. Ez látszik az olvasóvá nevelés céljait feszegető kérdésre adott válaszokból is – a kisgyermeknevelők egy-két készség és személyiségfejlődési területet említettek, azonban itt sem fogalmazódott meg összetettebb hatás, amely a nevelés ezen területét nagyobb jelentőséggel ruházná fel. Véleményem szerint, e nélkül az olvasóvá nevelés folyamatának csupán apró mozzanatai jelennek meg a napi gyakorlatban és ennek folyamata nincs is ellenőrizve, mivel nincs átgondolt elképzelés sem meghatározva, amelyhez hasonlítani lehetne.

Az interjúválaszokban megfogalmazódott az olvasásra nevelésre vonatkozóan a családi és a bölcsődei szintéren történő, ilyen irányú törekvésekben való együttműködés, azonban csupán feltételes formában. Úgy tűnik, hogy nem jut idő ennek az összehangolására, vagy nem alakult ki a kultúrája annak, hogy az olvasóvá nevelés céljait a család és az intézmény egyeztesse vagy akár közös kihívásnak tekintse, és ennek módszereivel kapcsolatban az intézmény segítséget, a szülők pedig visszajelzést adhassanak. Így hát feltételezhető, hogy ez nem csak az olvasóvá nevelés kérdésében probléma, hanem elhatárolódást jelent más nevelési kérdésekben is. Ehhez igen hasonló a bölcsőde könyvtárral való kapcsolata, ami az együttműködés egy másik irányú kiszélesítése. A válaszok elemzésénél már említettem, hogy tapasztalatom szerint számos példa akad a bölcsőde és a könyvtár közötti együttműködésre, azonban ez nem általános megoldás, és a vele kapcsolatos vélekedés sem mindig pozitív, ahogy az interjúválaszokból ez is kiderült.

A válaszokból egységes vélemény látható azzal kapcsolatban, hogy a bölcsőde szerepe, a gondozás és a nevelés súlypontja, és azon belül az egyes készségek fontossága, a személyiség formálásának legfontosabb területei az elmúlt évtizedekben megváltoztak. Az intézményi munka – talán a tudatosabb, és magasabb szintű oktatásnak köszönhetően – a kihívások nagy részére választ tud adni. Ez a folyamat egyre csak gyorsul és a digitális eszköz-használat hatásaival kapcsolatban adott válaszokból az is kiderült, hogy az adott intézményben, a jelenleg kisgyermeknevelőként dolgozók csak korlátozottan találkoztak

a problémával és az erre adható gyakorlati válaszok számukra nem oly ismeretek.

Amikor, a bölcsődei szintérről szemben, a családi szintén olvasóvá nevelésének gyakorlata kerül előtérbe, akkor jócskán felmerülnek ezek a kihívások. A fentebb említett együttműködés hiánya, a gyorsuló digitalizáció, technikai változások miatt a szülők tudatossága és a probléma megértése eléggé korlátozott. Értelmezésük sokszor téves, sok esetben a súlypontok és a módszereik még az előző generációk tapasztalataira épülnek. A digitális eszköz-használatban adott válaszokból látható, hogy a szülők nem igazán ismerik a gyermek fejlődésére gyakorolt hatások működését, illetve azt, hogy az adott életkorban milyen mértékben és milyen céllal javasolt, illetve előnyös a digitális eszközök használata, mik az előnyei és a negatív hatásai.

ÖSSZEGZÉS

Diplomadolgozatom elkészítésekor két fő szempontot vettem figyelembe. Összefoglaltam az olvasóvá nevelésre vonatkozó és az erre hatást gyakorló, a 0-3 éves gyermekek digitális eszköz-használatáról szóló elméleti ismereteket, továbbá interjúk segítségével vizsgálatot végeztem a családi és az intézményes szintéren (bölcsőde), a bölcsődés korú gyermekek olvasóvá nevelésével kapcsolatban kialakult jelenlegi gyakorlattal és ezen gyakorlatot formáló digitalizációs hatásokkal kapcsolatban.

A dolgozat első részében átfogó szakirodalmi áttekintést adtam az olvasóvá nevelés általános témaköréről, bemutatva az olvasóvá nevelés színtereit és módzatait, különös figyelmet szentelve a bölcsőde és a család szerepére. Továbbá részletesen bemutatam a digitális bennszülötteket és az olvasáshoz való viszonyukat, az olvasási szokásaikat. Kitérek a digitális eszköz-használat gyermekekre gyakorolt hatásaira, a digitális olvasásra, a digitális generáció olvasóvá nevelésének lehetőségeire és a bölcsődés korú gyermekek digitális eszköz-használatára.

A dolgozat kutatást tartalmazó részében interjúkérdések által felmérést végeztem az olvasóvá nevelés gyakorlatára vonatkozóan. Interjúkérdéseim a családi és az intézményes (bölcsőde) szintéren, a kisgyermeknevelők és a szülők által kialakult olvasóvá nevelési szokásokra vonatkoztak, továbbá ezen gyakorlatot formáló hatásokra – ezen belül is főként a digitalizációs hatásokra –, melyek alapján a jelenlegi gyakorlat kialakult. Ezt három szempontrendszeren keresztül vizsgáltam – az interjúalanyok ezzel kapcsolatos ismereteit, a jelenlegi gyakorlatra és hatásokra vonatkozó véleményüket és az erre vonatkozó tapasztalataikat.

Az interjúválaszok elemzése rámutat arra, hogy a kisgyermeknevelők ismerik az olvasóvá nevelés fontosságát és az alapvető összefüggéseket, azonban hiányoznak a stratégiai ismeretek és az összetettebb hatásokkal kapcsolatos elképzeléseik. Az interjúválaszokban megjelenik az együttműködés lehetősége a családdal és az intézménnyel, azonban ez csak feltételes formában történik, nem alakult ki a kultúrája annak, hogy az olvasóvá nevelés céljait közösen határozzák meg, és azokat közösen valósítsák meg. A bölcsőde szerepe, a

gondozás és a nevelés súlypontja az elmúlt évtizedekben megváltozott, és az intézmények egyre tudatosabban és magasabb szinten tudnak válaszolni a kihívásokra, azonban a digitális eszköz-használat hatásaival kapcsolatban korlátozott a gyakorlati tapasztalatuk és az erre adható gyakorlati válaszok ismerete.

Az olvasóvá nevelés gyakorlata a családi szinten sem mentes a kihívásoktól. A bölcsődével való együttműködés e területen való hiánya és a gyorsuló digitalizációs változások miatt a szülők tudatossága és problémamegértése korlátozott. A digitális eszköz-használat kapcsán, a válaszok alapján tapasztaltak azt mutatják, hogy a szülők általában nem ismerik a gyermekek fejlődésére gyakorolt digitalizációs hatások működését, azt, hogy milyen életkorban, milyen céllal, milyen mértékben ajánlott használni ezeket, és hogy milyen előnyökkel és negatív hatásokkal járhat.

Bár a kutatás eredményei nem teszik lehetővé általános következtetések levonását a kis elemszám miatt, mégis lehetőséget nyújt az összefüggések feltárására és elősegíti egy további, szélesebb körű kutatási munka céljainak és hipotéziseinek megfogalmazását a bölcsődés korú gyermekek olvasóvá nevelésével kapcsolatban.

IRODALOMJEGYZÉK

Arany-Nagy Z. (2020). Hogyan nevelj olvasóvá? (Együtt az olvasóvá nevelésért! Szerk. Gombos Péter – Péterfi Rita). Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 29(10.), 30–37.

Bata Tímea – Dernóczy-Polyák Adrienn (2018): A mese szerepe az olvasó válás útján az Y generáció tapasztalata alapján. "Kulturális gazdaság". Kautz Gyula Emlékkonferencia elektronikus formában megjelenő kötete, 15.

Berta Judit – Csabai Krisztina (2018): Szocializáció gyermek-és serdülő korban. Elakadások, zavarok és kibontakozás. Budapest: Akadémia Kiadó, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Davies, Simone – Uzodike, Junnifa (2021): The Montessori Baby: A Parent's Guide to Nurturing Your Baby with Love, Respect, and Understanding. New York: Workman Publishing Company, 288.

Gallai Mária – Vetier Anna (2011): Mozogj, érzékelj, légy aktív és egészséges! Testi növekedés, motoros és érzékszervi fejlődés, valamint az egészség. A kora gyermekkori fejlődés természete-fejlődési lépések és kihívások, Biztos Kezdet Kötetek II. Budapest: Nemzeti család- és szociálpolitikai Intézet, 102-144.

Farkas Pálma – Schreindorfer Linda Anna – Szabó Gábor – Varga Gyöngyi – Rausch Attila (2021): Digitális eszköz-használati szokások vizsgálata bölcsődés gyermekek és családjaik körében – Szülők kikérdezése a pandémia idején. Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat, 2021, 9. évf., 2. szám, 354–377.

Gasparicsné Kovács Erzsébet (2010): Olvasóvá nevelés. Képzés és Gyakorlat Neveléstudományi folyóirat, 8. évfolyam, 2010/3-4. szám, 89–95.

Gombos Péter – Péterfi Rita (2019): Együtt az olvasóvá nevelésért. Péterfi Rita (2019): Család és olvasás kapcsolata, avagy amit gyermekeink érdekében tehetünk. Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 7–14.

Gombos Péter – Péterfi Rita (2019): Együtt az olvasóvá nevelésért. Szinger Veronika (2019): „Nem lesz annak többet unalmas órája, kit érdekel a könyvtár

ezernyi csodája”. Óvodások olvasóvá nevelése a könyvtárban. Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 15–23.

Gombos Péter – Tóth Máté – Péterfi Rita (2019): Hogyan és mit olvas a digitális generáció – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai. Könyv és Nevelés, XXI. évfolyam, 2019/3–4. szám

Gombos Péter – Csimá Melinda (2019): A digitális bennszülöttek olvasási kedve, olvasáshoz való viszonya a 2017-es és 2019-es felmérések tükrében. Anyanyelvi kultúráközvetítés, 2 (2). 45–57.

Gombos Péter (2015): Még egyszer a digitális bennszülöttek olvasási szokásairól. Új Pedagógiai Szemle, 2015/1–2., 97–101.

Gonda Zsuzsa – Steklács János (2019): Digitális szövegek olvasási folyamatának vizsgálata szemmozgáskövetéssel. Szemkamerás vizsgálatok a pedagógiai kutatásban Tanulmánykötet. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Kar 51–68.

Gonda Zsuzsa (2015): Digitális szövegek olvasásának típusai és stratégiái. Budapest: Bölcsészet- és Művészetpedagógiai Kiadványok 7., Eötvös Loránd Tudományegyetem, 159.

Gonda Zsuzsa (2014): Digitális szövegek olvasására jellemző stratégiák és mintázatok. Magyar Nyelvőr, 138.évf. 4. szám, 439–450.

G. Gödény Andrea (2014): Az Olvasók Birodalma, Az olvasóvá nevelés jelenkori esélyei és lehetőségei. Könyv és Nevelés, 16. évfolyam, 1.sz., 32–41.

Gyarmathy Éva (2012): Ki van kulturális lemaradásban? Budapest: ELTE PPK, Digitális Nemzedék Konferencia Tanulmánykötet, 9–16.

Jóna Edit (2022): A digitalizáció hatása az óvodás korú gyermekek mindennapjaira. Miskolc: Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar, 3–48.

Juhász Valéria (2021): A mesélés, képeskönyv-nézegetés szerepe a literációs nevelésben. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, Magyar és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. Határtalan Nyelvészet Tanulmánykötet, 11–24.

Kádár Annamária (2013): Mesepszichológia. Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban. Kulcslyuk Kiadó, 376.

Koltay Tibor (2016): Néhány adalék a digitális olvasás témaköréhez. Könyv és Nevelés, XVIII. évfolyam, 2016/3

Koscsóné Kolkopf Judit – Kiss Heléna (2020): „Digitális Honfoglalás”, avagy 0-3 évesek a digitális világban. Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat, 8. évf., 2. szám, 202-218.

Meta van den Heuvel – Ma, Julia – Cornelia M Borkhoff – Koroshegyi, Christine – David W H Dai – Patricia C Parkin – Jonathon L Maguire – Catherine S Birken (2019): Mobile Media Device Use is Associated with Expressive Language Delay in 18-Month-Old Children. Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics, 2019 Feb–Mar; 40(2), 99–104.

Nyitrai Ágnes – Darvay Sarolta (2013): A mese és a játék jelenléte a kisgyermekes családok életében. Iskolakultúra, 2013 november, 23. évfolyam, 11. szám, 73–84.

Nyitrai Ágnes (2015): Inklúzió : A bölcsődés gyermek és a mese. 47–51.

Nyitrai Ágnes (1995): A mese, a vers és a képeskönyv szerepe a bölcsődés gyermekek életében és fejlődésében. Bölcsészdoktori értekezés. Szeged: József Attila Tudományegyetem, 283.

Páll Zoltán (2011): A könyvtárak jövője: trendek, elképzelések, álmok. Könyv, könyvtár, könyvtáros, 20. évfolyam, 9. szám, 15–22.

Sándor Klára (2011): Olvasáskutatás. Eger: Eszterházy Károly Főiskola, 79.

Szőke-Milinte Enikő (2004): Az olvasás mint kognitív kommunikáció. Magiszter 2. évf. 2. sz., 1–8.

Szinger Veronika (2019): Az olvasóvá nevelés újszülött kortól kezdve: A gyerekkönyvek és az irodalom szerepe a 0-3 éves gyerekek életében. Gyerekvilágok, 2019. január 1., 58. évfolyam, 1–2. szám, 148–165.

Urbanik Tímea (2020): Az óvodáskori olvasóvá nevelés kommunikációs módjai. Kommunikáció- és beszédfejlesztés a gyakorlatban. Szeged: SZTE JGYPK Magyar és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, 196–210.

Vass Dorottea (2018): Hogyan nevelhetünk kisgyermekből igényes olvasót? Neveléstudomány, 6.évfolyam, 2.szám, 91–96.

Voglné Nagy Zsuzsanna – Lippai Edit – Nagy Viktória (2014): Digitális bevándorlók és bennszülöttek – a digitális tudásmegosztás és interaktivitás lehetőségei. Iskolakultúra, 24. évf. 1.sz., 57–63.

Zóka Katalin (2019): A világ befogadásának változásai kisgyermekkorban. Vác: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, A digitális világ hatása a gyermekekre – III. Nemzetközi Kisgyermeknevelési Konferencia kötete, 159–173.

Zsolnai Anikó (2017): A média hatása a szociális viselkedésre és a társas kapcsolatok alakulására serdülőkorban. Budapest: ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, Educatio 26 (2), 246–256.

1. MELLÉKLET: INTERJÚKÉRDÉSEK - KISGYERMEKNEVELŐK

1.	Hány éves vagy és mióta dolgozol kisgyermeknevelőként, milyen végzettséged van?
2.	Ha arra gondolsz, hogy "olvasóvá nevelés", akkor elsőre mi jut róla eszedbe, mit jelent számodra?
3.	Tanulmányaid során [csecsemő- és kisgyermeknevelő] találkoztál az olvasóvá nevelés, a bontakozó literáció vagy a bontakozó írásbeliség valamelyikének a fogalmával, témakörével? Mi volt az, amit erről tanultál, fel tudod idézni?
4.	Szerinted az olvasóvá nevelés az milyen módon kapcsolódik a bölcsődéhez? Lényegesnek tartod már a bölcsődében, vagy véleményed szerint más életkorban kell elkezdni?
5.	Fontosnak tartod az olvasóvá nevelést vagy ennek nem tulajdonítanál nagyobb jelentőséget, mert vannak ennél fontosabb nevelési szempontok a bölcsődében? Mi a saját véleményed erről?
6.	Függetlenül attól, hogy mennyire fontos az olvasóvá nevelés ebben az életkorban, szerinted milyen célt szolgál - más lesz-e a gyermek attól, ha a nevelése, gondozása során gondot fordítanak erre? Véleményed szerint milyen módon hat ez a gyermekekre, ha egyáltalán hat rá?
7.	Szerinted a gyermekek családjainak, szüleinek milyen szerepük van vagy lehetne az olvasóvá nevelésben?
8.	Egy vagy két generációval ezelőtt - véleményed szerint - a bölcsődei nevelésben mennyire volt hangsúlyos az olvasóvá nevelés? És ehhez képest most mennyire érzed annak?
9.	A bölcsődében az olvasóvá nevelést hogyan gyakorolják a kisgyermeknevelők - milyen programokon, tevékenységeken keresztül, például képeskönyv nézegetés, meseolvasás/hallgatás? A mesélést, képeskönyv nézegetést illetően vannak kialakult szokások, általában hogyan szokott történni ez?
10.	A bölcsődének van kapcsolata a könyvtárral vagy más hasonló intézménnyel - ha igen, akkor pontosan milyen segítséget adnak vagy milyen jellegű kapcsolat van közöttetek?
11.	Tapasztalataid szerint a bölcsődébe járó gyermekeknek milyen a kapcsolatuk a könyvekkel, érdeklik őket a mesekönyvek, képeskönyvek, lapozók, leporellók? Szoktak önállóan könyveket nézegetni? Van olyan könyv vagy történet, amit különösen kedvelnek, mik ezek? Szoktak spontán mesét kérni, hogyan teszik ezt?

12.	A bölcsődében milyen a gyermekirodalmi választék - körülbelül hány darab van és milyen jellegűek, küllemre és tartalmilag milyen minőségűek? A csoportszobában található könyvespolc, ezt a gyermekek szabadon elérik?
13.	Te szeretsz olvasni, vagy úgy érzed, hogy az átlagosnál kevesebbet olvasol? Van valamilyen meghatározó élményed gyermekkorodból, ami hatással volt erre - akár jó vagy rossz?
14.	Tanulmányaid során [csecsemő- és kisgyermeknevelő] hallottál a "digitális bennszülöttekről"/ a digitális generációról? Mi volt az, amit erről hallottál vagy tanultál?
15.	Mi a véleményed, a bölcsődés korú gyermekeknek már van kapcsolata a digitális eszközökkel, például okostelefonnal, vagy csak a későbbi életkorban találkoznak ezekkel? Mik erről a közvetlen tapasztalataid? Látod a hatását a gyermekek viselkedésében vagy nincs ilyen hatás?
16.	Szerinted ebben az életkorban [0-3 év] a digitális eszközök használatának milyen pozitív és milyen negatív hatásai vannak? Szerinted ez összességében fejlesztő hatású vagy inkább ártalmas? Miért gondolod így?
17.	Mik a saját tapasztalataid, látod, hogy a gyermekek használnak digitális eszközöket? / Ha közvetlenül nem tapasztaltál még ilyet, esetleg a szülők vagy akár a gyermekek szoktak erről beszélni? - Ha igen, akkor miket és milyen körülmények között használják?
18.	Szerinted a digitalizáció milyen módon hozható összefüggésbe az olvasóvá neveléssel? Hatással lehet a későbbi olvasóvá válásra vagy nincs jelentősége ebből a szempontból, mi a véleményed erről?
19.	A bölcsődében használsz valamilyen digitális eszközt, akár gyermeknevelési, fejlesztési céllal? - Ha igen, akkor milyen eszközt, applikációt és mire használod?
20.	Látsz valamilyen fantáziát a fejlődő digitális eszközök használatában, amit esetleg a bölcsődében vagy később az óvodában, az oktatásban fel lehetne használni?

2. MELLÉKLET: INTERJÚKÉRDÉSEK – SZÜLŐK

1.	Milyen rendszerességgel szoktál a bölcsődés korú gyermekednek mesét olvasni vagy vele képeskönyveket nézegetni, esetleg mondókázni?
2.	Van nálatok a meseolvasásnak, képeskönyv nézegetésnek valamilyen szokásos időpontja, vagy ötletszerűen kezdesz bele? Esetleg a gyermeked kérésére szoktatok leülni olvasni? Van az olvasáshoz kapcsolódó valamilyen kialakult szokás nálatok, hogyan kell ezt az eseményt elképzelni, mi a menete?
3.	A gyermeked mennyire kapcsolódik bele az olvasás, képeskönyv nézegetés folyamatába: szokott-e ő is mesélni neked például az adott képekkel vagy az aktuális történettel kapcsolatban? Esetleg elkéri a könyvet? Ragaszkodik az eredeti történethez, vagy szereti átformálni?
4.	Inkább édesanya vagy inkább édesapa szokott mesélni neki, esetleg a nagyszülők vagy más rokonok is be szoktak kapcsolódni ebbe a tevékenységbe?
5.	Milyen képeskönyvből, mesekönyvből, mondókás könyvből szoktál olvasni a [bölcsődés korú] gyermekednek, esetleg tudnál pár címet is mondani? Te mit gondolsz ezekről a könyvekről, miért ezeket választod a meséléshez, mi alapján döntesz?
6.	Van esetleg saját könyvespolca, mesekönyv "gyűjteménye" a gyermekednek? Szokott innen önállóan választani magának könyvet és egyedül nézegetni azt? Vagy inkább tőled várja a kezdeményezést?
7.	Körülbelül milyen korú volt a gyermeked amikor elkezdted neki mesélni? Szerinted milyen életkorban érdemes elkezdni?
8.	Esetleg emlékszel, hogy a te gyermekkorodban mikor kezdtek neked olvasni a szüleid vagy nagyszüleid? Emlékeid szerint a te gyermekkorodban ezek a mesehallgatások milyen hangulatú események voltak? Befolyásolták vajon a felnőttkori olvasási szokásaidat, illetve azt ahogy te most olvasol a gyermekednek, ezek az élmények? Van konkrét, ezzel kapcsolatos jó vagy akár rossz élményed?
9.	Véleményed szerint a bölcsődés korú gyermeked később hogyan válik majd olvasóvá, milyen folyamatok által?
10.	A mai világunkban erőteljes hatása van a digitalizációnak. Szerinted milyen módon befolyásolta a digitális eszközök megjelenése (okostelefon, számítógép, tablet) a gyermekek szokásait, viselkedésmódjait, szerinted mi jellemző a mai gyermekekre?

11.	A te családban a digitális eszközök megváltoztatták valamilyen módon az olvasási szokásokat a te gyermekkorodhoz képest? Milyen előnyeit vagy hátrányait tapasztalod a digitális eszközök megjelenésének a meseolvasással, a gyermek, mesék iránti érdeklődésével, a közös olvasási tevékenységekkel kapcsolatban?
12.	Napjainkban egyre több dolog költözik digitális eszközökre. Nálatok sokszor előkerül például az okostelefon, ahol meséket lehet hallgatni és nézni, esetleg játékokat játszani? Ezek nézése és hallgatása közös alkalom szokott lenni? Meg tudnál nevezni pár olyan applikációt, amit a gyermeked használni, nézni szokott?
13.	A digitális eszközök szerinted segítenek abban, hogy a szülőknek több idő maradjon a házimunkákra és egyéb elfoglaltságokra miközben a játékokra, esetleg fejlesztésre készített applikációk lefoglalják a gyermek figyelmét? Te milyen helyzetekben adsz a gyermekednek okoseszközt?
14.	Tudja önállóan használni ezeket az eszközöket, illetve mennyire? Gyakran megesik, hogy a gyermeked más applikációkat is megnyit, és esetleg Facebook, YouTube vagy TikTokot néz? Szerinted vannak ennek káros hatásai, vagy úgysem lehet teljesen kizárni az életükből ekkora korban?
15.	Szerinted megoldható valahogyan, hogy csak a neki való tartalmak jussanak el hozzá, neked van bevált módszered erre?
16.	A 0-3 éves gyermekek, véleményed szerint mennyi időt tölthetnek "kütyüzéssel", te mennyi időt engedsz a gyermekednek? Ez szerinted fejleszti a gyermekek képességeit (például logika)? Van szerinted valamilyen negatív hatása is?
17.	A fejlődő digitális eszközök felhasználásában milyen fantáziát látsz, amire esetleg a bölcsődei nevelés során fel lehetne használni? Szívesen látnád a jelenlegi bölcsődében ezeknek az eszközöknek a használatát vagy szerinted későbbi életkorban kellene ezekkel találkozni a gyermekeknek? Illetve hogyan lehetne felhasználni ezeket ahhoz, hogy a gyermekek később olvasóvá váljanak?

3. MELLÉKLET: INTERJÚVÁLASZOK – KISGYERMEKNEVELŐK

1. Interjúalany

1. 2017 január óta dolgozom kisgyermeknevelőként, 6 éve. 27 éves vagyok és 21 évesen kaptam az első kinevezésemet. Csecsemő- és kisgyermeknevelő FOSZK, aztán BA képzést végeztem, most pedig Neveléstudomány MA szakon tanulok éppen.

2. Nekem elsősorban az anyanyelvi nevelés az első gondolat róla. És azt gondolom, hogy már a legkisebekenél fontos, hogy kialakítsuk a könyvek szeretetét, ami később az alapja lesz annak, hogy olvasóvá váljon valaki.

3. Igen, találkoztam. Több olyan tárgyunk volt az egyetemen, ami a gyermekirodalommal és a gyermekkultúrával foglalkozott. Foglalkoztunk azzal, hogy milyen könyveket használjunk a bölcsődés korú gyermekek körében, hogy hogyan olvassunk nekik mesét. Ezen kívül az énekzenei nevelés című tárgy alkalmával rengeteg mondókát tanultunk, amik szintén elősegítik a bontakozó literációt.

4. Én azt gondolom, hogy az alapoknál kell mindenképpen elkezdni az olvasóvá nevelést, ebben az életkorban kell megszerettetni velük a könyveket, a meséket. Azon viszont nagyon sok múlik, hogy a későbbi életkorokban hogyan erősítenek rá, illetve rá erősítenek-e a mi kezdetleges ugyan, de jó alapot biztosító nevelésünkre.

5. A bölcsődében minden nevelési szempont ugyanolyan fontos, szerintem. Nem tudnék kiemelni egyetlen területet sem, ami kevésbé lenne lényeges a többinél. Így az irodalmi nevelésnek is nagy szerepe van a bölcsődei nevelésben. Az irodalmi nevelés ebben az életkorban szorosán összefügg az anyanyelvi neveléssel, így ez is egy nagyon fontos terület.

6. Én azt gondolom, hogy abban az esetben, ha a gyermek az életkorának megfelelő meséket hall, akkor az nagyon sokat tud segíteni a személyiségfejlődésében, a képzeletének fejlődésében, a beszédfejlődésében, és nagyon nagy hatással van a felnőtt és gyermek közti kapcsolat megerősítésében is.

7. Mindenképpen fontos lenne az, ha a bölcsődei neveléssel együtt tudnának működni, a bölcsőde is a szülői neveléssel. Mindenkinek egyéni döntése ugyan, hogy mesél-e otthon a gyermekének, abban az esetben viszont, ha a szülők és a bölcsőde együtt tud működni, akkor egészen jó alapot tudunk adni a gyermekek olvasóvá nevelésének.

8. Annak idején a bölcsődében a gondozás volt a főbb terület. Ezért is voltak a bölcsődei dolgozók mind gondozónők. Ma már változott a világ és a kisgyermeknevelő elnevezésből is tapasztalható, hogy a gondozás az egy kisebb feladat lett az intézményekben és az elsődleges hangsúly a nevelésen van. Minden gondozási tevékenység közben nevelés is, viszont a nevelési tevékenységek alkalmával nem feltétlenül gondozunk.

9. A könyvek a gyermekek számára bármikor elérhető helyen vannak a polcon. Igény szerint nézegethetik és lapozgathatják őket. Abban az esetben, ha a gyermek igényli, akkor a felnőttel együtt is tudja nézegetni a könyvet. Ilyenkor megbeszéljük, hogy mi van a képen, van, hogy csak szavakat mondunk és a képen meg kell keresni a tárgyat, a nagyobbaknál már akár cselekvéseket is meg tudunk beszélni. Sokat mondókázunk, minden nap mielőtt elalszanak mesét olvasunk nekik. A meseolvasáson kívül a többi tevékenység nincs a napirendbe építve, teljesen spontán történnek ezek a nap folyamán.

10. Nincs kapcsolatunk semmi ilyen intézménnyel és sajnos a könyvtárral sincs. A családok csak egyénileg tudnak beiratkozni és könyveket kikölcsönözni.

11. Van több gyermek a csoportban, akik minden nap többször is elkezdik nézegetni a könyveket. Van, hogy egyénileg és van olyan is, amikor felnőtt társaságában. Mese olvasását még nem igazán kérik, de van, hogy előfordul. Azokat a könyveket szeretik a legjobban, amiben nagy képek vannak. Ilyenkor akár cselekvéssort is ki lehet találni az adott képhez.

12. Elég nagy választék van a könyvek között, szerintem 30 könyv biztosan van a polcon, amit a gyermekek szabadon használhatnak. Vannak olyanok, amik a sok használatból adódóan nincsenek már túl jó állapotban, ezeket meg szoktuk ragasztani. Leginkább olyan könyvek vannak, amik vastag papírból készültek és így könnyű lapozgatni is. A polcon vannak különböző leporcellók is, az évszaknak ünnepeknek megfelelően szoktuk őket cserélni. Tartalmilag leginkább állatos könyvek vannak, meg olyanok, amik rövid, mindennapi cselekményeket mesélnek el.

13. Azt gondolom, hogy az átlagnál többet olvasok, viszont tudnék bőven többet, ha lenne rá időm, mert nekem nagyon fontos kikapcsolódást jelent az olvasás. Gyerekkorom meghatározó élménye az olvasással kapcsolatban az volt, amikor kötelező olvasmányként el kellett olvasni Antoine de Saint-Exupéry, A kis herceg című regényét. Nagyon gyorsan el is olvastam és bár akkoriban nem értettem teljesen, hogy miről is szól, ma a kedvenc könyveim között van.

14. A Csecsemő-és kisgyermeknevelő alapszakon még nem igazán volt erről a témáról szó. A FOSZK-os záródolgozatomat írtam róla, hogy mi a hátránya annak, ha a gyermek TV-ben nézi

a mesét. A Neveléstudományi MA szakon azért többször előkerült már a téma, mégpedig, hogy egyre jellemzőbb és nem lehet elkerülni azt, hogy a gyermek ne találkozzon digitális eszközökkel.

15. Minden gyermeknek van kapcsolata valamilyen digitális eszközzel. Azt veszem észre, hogy sokkal jobban érdeklődnek a telefon iránt, mint korábban, sokkal jobban érdekli őket az animált mese, mint a könyvből olvasott mese.

16. Én nem nagyon látom ennek a jelenségnek a pozitív hatását. A szülők számára biztosan sokkal könnyebb, hogy le tudják kötni vele a gyereket, viszont közel sem fejleszt olyan mértékben, mint a könyvből olvasott mesehallgatás. Más szempontból a gyermek így nem tölt elég időt a szabad levegőn, nem játszik eleget a játékaival és teljesen beszűkül az a tér, amiben mozognia kellene.

17. Tapasztaltam sajnos többször is. Több gyermeknek van már otthon olyan okostelefonja, amin mesét tud nézni és előfordult, hogy ezt a bölcsődébe is elhozta. Hadd ne mondjam, hogy mekkora hiszti volt abból, amikor ki lett rakva a szekrénybe. Olyat is tapasztaltam, hogy a gyermek olyan eszközzel jött, ami nem működött, de már rendeltetészerűen játszott vele. Egyszer családlátogatás alkalmával is szembesültem vele, hogy amíg mi a szülővel beszélgettünk, addig a gyermek kezében ott volt a telefon és mesét nézett YouTube-on. Természetesen egy idő után már nem mese volt, hanem mindenféle zene és egyéb tartalmak.

18. Én azt gondolom, hogy a nagyon gyorsan fejlődő digitális világ egyre nagyobb hatással lesz a gyermekekre és a fejlődésükre. Az én olvasatomban negatív irányba fognak változni a fejlődési területek. Nem akarnak majd mesét és könyvet, mert mennyivel jobb az, ha nem kell gondolkozni rajta, mivel előre meg van rajzolva és ráadásul mozog is. Nem akarnak majd könyvet olvasni, mert az interneten már minden szerepel rövidítve. Nem akarnak majd gondolkozni, mert a chatGPT és a Google minden kérdést megválaszol majd helyettük.

19. Mi csak gyermekdalokat hallgatunk telefonról egy JBL hangszóró segítségével. Ezen kívül semmilyen nevelési célzattal nem használunk digitális eszközöket.

20. Az oktatásban mindenképpen nagyon hasznosak ezek az eszközök, gondolok itt, például az okos táblára. Későbbi életkorokban nagyobb jelentősége van szerintem. Óvodában és bölcsődében semmi helye nincsen a digitális eszközöknek, de teljes mértékben elkerülhetetlennek látom azt, hogy a gyermekek találkozzanak velük.

2. Interjúalany

1. 7 éve dolgozom kisgyermeknevelőként, 55 éves vagyok és kisgyermek gondozó, nevelő OKJ-t végeztem.
2. Ami így elsőre eszembe jut erről, az, hogy meghatározó a korai élmény, amit az olvasás nyújt a gyermekeknek, hogy fontosak ezek az élmények, mert ezekre fog emlékezni, ha majd nagyobb lesz.
3. Az olvasóvá nevelés témakörével találkoztam már és akkor azt tanultuk, hogy magzati kortól meghatározó része a gyermekek fejlődésének, más nem nagyon jut eszembe, talán még azt, hogy fontos a mesélés a szókincsük miatt, az élmények miatt.
4. Szerintem lényeges, mert a bölcsődés korú gyermekek is nyitottak már az új ismeretekre és a bölcsődében is olvasunk nekik, szeretik is nagyon, mert ilyenkor már nagyon érdeklődnek minden iránt.
5. Az olvasóvá nevelés is egy fontos szempont, úgy, mint a többi, a napi tevékenységekben ez is ott van, hogy mesélünk nekik. Szerintem fontos, hogy legyen időnk leülni és olvasni nekik vagy nézegetni együtt a könyveket.
6. Szerintem biztos, hogy hat rá, mert a képzelőerejét és a fantáziáját is élénkíti, türelmesebb is lesz. Mi nem kényszerítjük rá őket, hogy ott üljenek és nem is kell meghallgatniuk a mesét, önszántukból vannak ott és akkor sokkal nyugodtabbak is.
7. Fontos szerepük van ebben, mert a gyermek a közvetlen környezetétől tanul a legtöbbet és azt fogja utánozni, amit a szülőktől lát, szóval a szülőknek elég nagy a felelősségük, bár tudnák mennyire.
8. Úgy gondolom ez mindig is fontos volt, mivel az olvasás által szerzünk új ismereteket, bármilyen életkorról is beszélünk.
9. A gyermekek főleg a mesekönyv nézegetést értékelik. Legtöbbször körénk ülve nézik a könyv lapjait, mesélünk nekik vagy nézegetjük együtt a képeket és arról mesélünk, aztán a maguk módján értelmezik a hallottakat és a látottakat.
10. Nincs semmi ilyesmi, nem is nagyon lenne rá idő, mert itt fontos, hogy a napirendet betartsuk.
11. Érdeklík őket a mesekönyvek, főleg, ha a történetekhez látnak képeket is, mert így jobban beindul a fantáziájuk. Szokták kérni, hogy nézegessünk együtt képeket. Van egy keresgélős

könyvünk, azt nagyon szeretik és akkor meséket is szoktunk kitalálni a képekhez, de egyedül is szoktak nézegetni, ha odaadjuk nekik, bár még nem úgy használják, ahogy kell, sokszor eltépi, megrágják.

12. Ami a bölcsődés korú gyermekeknek fontos, hogy legyen az nálunk is megtalálható, de a gyerekek nem érik el, mert több probléma is adódott abból, hogy egyszerre többet levettek és nem tudják még kellőképpen használni vagy vigyázni rájuk.

13. Szeretek olvasni és sokat szoktam, mert sokkal aprólékosabb, részletesebb egy történet, élethűbben tudom elképzelni a leírtakat. Nem emlékszem ilyen élményre, de arra igen, hogy nekem is meséltek.

14. Még sosem hallottam ezekről, de gondolom azt jelenti, hogy a mostani gyerekek mindig a telefont nyomkodják.

15. Igen, úgy gondolom van kapcsolatuk, mert sajnos a mai modern világban ez elkerülhetetlen. Szerintem nincs jó hatással rájuk, mert nagyon leköti a figyelmüket.

16. Pozitív hatást nem tudnék mondani, de negatív hatásai biztos vannak, képes beszippantani őket és ebben a korban is elképzelhető már a függőség, szóval én ártalmasnak mondanám.

17. A saját unokámon is tapasztalom. A mi gyermekkorunkban volt napi egy esti mese, most csak azért, hogy a gyereket lekössük folyamatosan szólhat a mese a telefonból vagy a tévéből. Az pedig nincs rájuk jó hatással, mert teljesen leköti őket. Kis korban a mese, később pedig a játékok vonják el a figyelmüket a körülöttük zajló dolgoktól. Nálunk, a bölcsődében is láttam már gyereket, a telefont nyomkodni és a szülei megengedték.

18. Elképzelhető, hogy hatással van rá, mert fele annyi energiába kerül nézni valamit, mint fogni egy könyvet és olvasni.

19. Nem, mi itt nem használunk ilyet, telefonról szoktunk olyan zenét hallgatni, amik a gyerekeknek valók.

20. Ezen még nem gondolkodtam, de elképzelhető, hogy vannak vagy lesznek ilyen digitális eszközök.

3. Interjúalany

1. 25 éves vagyok és nem olyan régóta, március 6.- óta dolgozom itt, csecsemő- és kisgyermek-nevelő alapképzést csináltam, csak tavaly végeztem el.
2. Az, hogy a gyermeket kiskorától könyvek veszik körül. Olvasnak neki, ő is látja a szüleit ahogy olvasnak, ezáltal egy példa van előtte.
3. Nem találkoztam ilyennel és sajnos nem is tudok róla mit mondani.
4. Szerintem lényeges egészen kis kortól elkezdni, ezért már a bölcsődében is ott van. Mi is szoktunk foglalkozni velük, olvasni meg mondókázni.
5. Fontos a bölcsődében is foglalkozni az olvasóvá neveléssel, mert tőlünk is látják a példát, mint ahogy a szüleiktől.
6. Szerintem fejlődik tőle, mert a szókincse bővül, a fantázia világa, szélesebb látókörű lesz, ezeket meg majd később tudja használni.
7. A szülőknek biztos, hogy nagy szerepük van ebben, mert tőlük kell, hogy lássanak, kapjanak mintát.
8. Én fontosabbnak éreztem régen, mint napjainkban. Nem régóta vagyok kisgyermeknevelő, de szerintem régen többet foglalkoztak ezzel és volt rá idő, most meg a felgyorsult világban nincs.
9. Mi csak képeskönyveket nézegetünk, mesélünk vagy mondókázunk, nagyon ilyen más program nincs. A csoportszobába szoktunk leülni vagy van egy puha sarok és oda.
10. Nem tudok róla, hogy lenne ilyen.
11. Érdeklük őket, mert leköti a nézegetésük, szoktak maguktól is nézegetni, de olyat nem tudok cím szerint, amit nagyon szeretnek, az állatos könyveket jobban szeretik, meg amiben nagy képek vannak.
12. Található persze, de nem érik el, kérniük kell a könyvet, különben megrágnák és széttépik, de hát még kicsik. Állatos képes könyveink vannak leginkább.
13. Szeretek olvasni, nincs ilyen meghatározó élményem, csak hogy nekem is olvastak régen.
14. Nem hallottam róluk, szerintem ilyet nem tanultunk az egyetemen, én nem emlékszem.
15. Persze, hogy van, mindig a telefont nyomkodják, szinte abban élnek. Hát, én nem látok ilyen hatást, a bölcsiben nem viselkednek máshogy.

16. Szerintem ártalmas, mert ilyenkor nem néznek könyveket, nem játszanak, pedig ennyi idősen ezt kell tenniük, minél többet játszani.

17. Látom is meg szokták mesélni is, hogy otthon telefonoznak, mese nézésre használják a legtöbbet, én úgy láttam.

18. Hát, én úgy gondolom, hogy nincs jelentősége, szerintem ugyanúgy olvasnak majd később. Én is használtam ilyeneket, telefonoztam is, és mégis olvasok.

19. Csak okostelefont szoktunk használni, zenehallgatás céljára, mást nem.

20. Nem egyelőre nem látok ilyet, de olyan szerintem nem is lesz, amit majd a bölcsiben lehet használni. Mi is csak zenét hallgatunk velük.

4. Interjúalany

1. 37 éves vagyok, 2009 óta dolgozom itt, csak közben babával is voltam otthon pár évet és 2019-ben jöttem vissza, nekem csak csecsemő- és kisgyermekgondozó OKJ képzettségem van.
2. Hát, először az jut eszembe, hogy amikor a kisgyermek megismerik és megszeretik az olvasást.
3. Az olvasóvá nevelésről már hallottam, de őszintén szólva nem emlékszem már pontosan, úgy tudom, hogy ez már kiskorban elkezdődik, nem csak az iskolában. Tehát már a bölcsődében fontos, hogy megismerkedjenek a könyvekkel.
4. A szülő már otthon olvas nekik, legalábbis a legtöbb családban ez szokás, tehát a bölcsődében is fontos szerintem, hogy olvassunk. Itt már egyébként is nagyon fogékonyak az új dolgokra, na meg az élményekre is.
5. Mint kisgyermeknevelő, azt gondolom az olvasóvá nevelés természetesen fontos, de szerintem mi ezt nem tudatosan csináljuk, csak olvasunk, amikor van rá idő, meg amikor kéri. Viszont ugyanúgy fontos az is, hogy más nevelési szempontokra is odafigyeljünk, például a mozgásfejlesztésre, a többit sem lehet elhanyagolni. Mondóka közben mozogni is szoktunk, szerintem ezek összefüggésben vannak egymással.
6. Szerintem konkrét célt azt nem szolgál, de garantáltan változni fog tőle, szerintem a beszéde is más lesz, sokkal több szót fog ismerni, a képzelete is jobb, aztán meg is szereti a könyveket, iskolás korában biztos, hogy fog olvasni.
7. A gyermek a legtöbb időt otthon tölti, szerintem elsősorban a szülők dolga, hogy foglalkozzanak velük, hogy meséljenek nekik, mondjuk aztán nem minden családban van ez, mert itt is van olyan gyerek, akivel alig foglalkozik a szülő.
8. Szerint fontosabb manapság, mint korábban. Régebben szerintem nem is ismerték ezt, hogy olvasóvá nevelés, amikor én elkezdtem dolgozni, akkor én sem ismertem ezt így. Azóta több figyelmet kap ez a nevelésben, az biztos.
9. Ilyen konkrét szokás nincs, vagy nem tudom, az annak számít, hogy délutáni altatásnál olvassunk nekik vagy hogy le szoktunk ülni a szőnyegre és akkor képeskönyveket nézegetünk. Vannak olyan könyveink, amik tele vannak kisebb képekkel valamilyen téma szerint és akkor meg kell keresni, például a mókust, lehet hozzá akár mesélni is, hogy mi történt vele vagy mit csinál a képen.

10. Nincs ilyen kapcsolatunk, de végül is néha el lehetne oda látogatni a gyerekekkel, bár nehéz megoldani a napirend miatt, meg mert nem lehetne egyszerre sok gyereket oda vinni, ők még sajnos nagyon unatkoznának.

11. Általában érdeklik őket a mesekönyvek, szeretik őket nézegetni, de nem annyira egyedül, inkább velünk. Szoktak mesét kérni, a bölcsődében inkább képeskönyvek vannak, szeretik a kitalált meséket, ami róluk vagy háziállatokról szól, az állatokat szokták utánozni is, például a macska nyávogást.

12. Van a csoportszobában könyvespolc, de nem érik el, feljebb tettük a könyveket, mert szét-tépték őket, viszont van lent pár textil meg műanyag könyv, amit meg rágsálni szoktak, mert nő a foguk. Van pár drágább könyvünk, ezek a figura meg állat keresős könyvek, azokat mi vesszük ki a szekrényből és csak együtt nézegethetjük.

13. Igen, nagyon szeretek olvasni, mindig is szerettem. Gyerekként is rengeteget olvastam mesekönyveket, tehát sok jó élményem van gyerekkoromból, inkább a nyári hangulat maradt meg.

14. A képzésben nem hallottam erről, de a facebookon már olvastam róla - mert benne vagyok pedagógiával kapcsolatos csoportokban - hogy a mostani generációt érinti és hogy mennyire függők ma már a gyerekek, már nem is a Tv nézés érdekli őket, hanem hogy nyomkodhassák a telefont. Az iskolánál az utcán is ezt lehet látni.

15. Nem csak hogy találkoznak, de már a bölcsődés jobban tudja használni, mint én. Sokszor látom, hogy anyuka a kezébe nyomja, addig nyugton marad öltöztetésnél, aztán amikor be kell jönni a szobába, elveszi tőle és akkor megy a hiszti.

16. Egy bölcsődésnek nem való ilyen a kezébe, majd maximum az iskolában, de bölcsődében nem. Nekik még játszani kell, meg a levegőn mozogni. Láttam gyereket, amelyik tátott szájjal nézte a telefont, én nem gondolnám, hogy ez fejleszt bármit is, csak rászokik.

17. Én is használom a telefont, szoktam Facebookozni is, na de hogy egy bölcsődés is, pedig szoktak ilyen, mert látom és szerintem otthon nincsenek is felügyelve.

18. Telefonon lehet mesét nézni meg játszani, később még rendben is van ez, mondjuk iskolában, de egy bölcsődés ne ott nézze meg hallgassa. Hogy fejlődik így ki a fantáziája, ha ott már minden le van rajzolva, azért nem kell megoldozni, aztán majd később nem is vesz könyvet a kezébe.

19. Ilyet mi nem használunk, szerintem nem is szabad. Otthon így is sokat engedik.

20. Az iskolákban most is használnak ilyen táblákat. A bölcsődében rossz szemmel nézzük ezt, ide nem hiszem, hogy egyhamar be fog szivárogni.

4. MELLÉKLET: INTERJÚVÁLASZOK – SZÜLŐK

1. Interjúalany

1. Rövid meséket minden este szoktam olvasni, de van olyan, amikor ez elmarad a munkák miatt, vagy mert nagyon fáradtak vagyunk, ilyenkor inkább beszélgetni szoktunk egy kicsit.
2. Este szoktunk mesélni, hétvégén gyakrabban. Ez attól függ, hogy éppen mikor érek rá, de este általában le kell valamivel foglalni, mert nem szeret aludni menni, ilyenkor egy rövid mese, vagy beszélgetés segít. Be szokott feküdni az ágyába, én leülök mellé, úgy olvasunk esti mesét.
3. Igen, szereti kivenni a kezemből a könyvet, akkor megbeszéljük a képeket, ismételtetjük a szavakat. A történetet sokszor nem érti, a figurák érdeklik leginkább, az állat szereplők.
4. Édesanyámék közelében lakunk, ő sokszor átjön segíteni, ő szokott gyakrabban foglalkozni vele, az apukája elég elfoglalt, néha későn végez.
5. Főleg a hajtogatós könyveket kedveli, van egy oroszlanos mese, azt nagyon szereti, legalábbis az ábrákat. Azt, hogy miből olvasunk, azt ő szokta megmondani – ami tetszik neki, sok Boribon könyvünk van.
6. Van egy kis kupac könyve egy játékos polcon, abból ő szokott választani, és kérni, hogy azt olvassuk neki, de inkább csak beszélgetünk róla, mert a történet nem érdekli annyira.
7. Már amikor kicsit tudott figyelni, akkor elkezdtünk mesélni, mert szerintem ez fontos. Azt nem tudom, hogy pontosan mikor érdemes elkezdni, szerintem minél hamarabb, amikor már tud figyelni, nem baj, ha nem érti. Tanulni tud belőle akkor is.
8. Nagyon nem emlékszem, de anyukám olvasott nekem, és volt egy régi nagy mesekönyv, amit szerettem, annak a képeire is emlékszem, egy-kettőre mindenképpen. Biztosan fontos volt, én most nem sokat olvasok magamnak, elég sok munka van otthon, de szeretem a könyveket, talán később majd még fogok olvasgatni. Arra emlékszem, hogy általánosban még sokat olvastam.
9. Gondolom a képnézegetések, meg ezek a játékok segítenek. Nagyon jó könyveket lehet kapni, csak elég drágák, de próbálunk azért vásárolni, mert még mindig jobb, mint néhány játék.
10. Szerintem a digitális eszközök miatt rengeteg minden változott. A mai gyerekek sokkal több időt töltenek most már képernyő előtt, mint régen. Elvonja a figyelmüket, szerintem a gyerekek már nem tudnak hosszú ideig egy dologra figyelni. Persze, ez nem jelenti azt, hogy minden digitális eszköz rossz, sok hasznos applikáció is van.

11. A régi mesékhez képest sokféle mese megtalálható például YouTube-on – sokkal több dolgot meg tudnak tanulni a mai gyerekek, mint régen. Régen ezt inkább közösen csináltuk, de most már én is tudom csinálni a dolgomat, mert nem kell ott lenni állandóan – ez nagyon sokat segít. Ettől függetlenül le tudunk ülni együtt is, mert több időm marad, és akkor inkább könyvet nézünk. Néha egy-egy filmet is megnézünk együtt, ez hétvégi program szokott lenni.

12. YouTube-on szuktunk mesét keresni, nagyon szép kicsiknek való mesék vannak fent, néha én is elkezdem vele nézni. A telefonos játékok még annyira nem érdeklék, abból kevés van. Meg hát ott vannak az igazi játékok.

13. Ha valamit meg kell csinálni, akkor néha odaadom neki, ő is el szokta kérni a telefont, és behívok nekivaló mesét. Játsszani nem szokott rajta, elég sokszor elkéri, ha unatkozik.

14. Nem tudja önállóan használni, mert képernyőzár van rajta, ha feloldom akkor tudja, de csak, amit bekapcsolok neki. YouTube-ot együtt is szoktunk nézni, segíték neki mesét keresni, néha elnyomogatja, akkor szoktam segíteni, meg el is veszem, ha valami mást talál. Sok olyan van, ami nem nekik való, és oda kell figyelni, de igazából ő is szól, ha olyan jön be, mert nem érdeklék és keresni kell valami mást.

15. Szerintem csak figyelni kell, hogy miket néz.

16. Azt nem tudom, hogy mennyi időt szokta használni, de általában hamar megunja. Szerintem fejleszti a képességeit és sokat tanul belőle – annyi dolog elérhető már, ami régen nem volt. Biztosan van negatív hatása is, mert még olyat is találni, ami felnőttek sem való, de szerencsére ezt valahogyan kiszűrjük.

17. Talán bölcsődében ez nem kellene, mert ott nem ilyenekkel kell játszani – ez inkább akkor jó, ha amúgy sem tudna mit csinálni és ezt az időt is kihasználhatja így. A kicsiknek nem szabad olyan sokat, én a bölcsiben nem engedném, és otthon sem engedjük, hogy egész nap azt nézze.

2. Interjúalany

1. Játszani, szoktunk inkább, rajzolunk, vagy festünk valamit, ahhoz a könyvben szoktunk keresni képeket. A hosszabb mesehallgatás még nem érdekes neki, nem tud nyugodtan maradni, de mondókázni szoktunk.
2. Nálunk ez nincs előre megtervezve. Ha éppen úgy adódik, hogy nincs mit csinálni, akkor néha próbálom könyvekkel is lefoglalni, és nézegetjük őket. Ezen kívül nincsenek kialakult szokásaink.
3. Amikor képeket nézegetünk, elég sokat szokott kérdezni. Szoktam elindítani hangoskönyvet, akkor végig hallgatja, de annyira nem köti le – rajzolás közben szoktuk hallgatni „A sötétben látó tündért”.
4. Férjem is, én is, aki éppen ráér. De főleg én.
5. Képeskönyvekből mesélek, de inkább csak kitalált történeteket, szereti a manókat, tündéreket. Megszereztem neki a Zengő ABC-t, a Bóbitát, ezeket én is szerettem gyerekkoromban.
6. Van egy kisebb polca, igen. Szokta egyedül nézegetni őket, de még inkább csak játszik velük.
7. Amikor már elég nagy ahhoz, hogy tudjon egy kicsit figyelni.
8. Azokból gyakran meséltek nekem is, amik most a gyerekemnek megvannak, én is azokat vettem meg neki vagy megörökölte.
9. Egyelőre még nem látok túl sok jelet, hogy a gyerekem nagyon érdeklődne a mesehallgatás iránt, azért is szoktam meséket, hangoskönyvet indítani, hogy megszokja.
10. Sokkal inkább vonzódnak az interaktív és játékos, digitális dolgokhoz.
11. A lényeg az, hogy megfelelő módon használjuk őket, én jónak gondolom például a hangoskönyvet. Szerintem már a mindennapokhoz hozzátartoznak ezek az eszközök.
12. A hangoskönyvön kívül mi csak a YouTubeKids-et használjuk a TV-n, ott elég sok mese van. Bogyó és Babócat, Peppa malacot szokott nézni, van, hogy mi is leülünk. A mobilt én nem adom oda neki.
13. Amikor főzök, akkor néha bekapcsolom a YouTubeKids-et, a konyhából rá szoktam látni, de nem nézi állandóan, játszani szokott közben.
14. Mi szoktuk elindítani a mesét, a Tv-t nem tudja egyedül irányítani. Később majd biztos, hogy megtanulja használni, szerintem nem lehet meg nem is szabad teljesen eltiltani ezektől.

15. Mindig figyelek rá, a csatornán be lehetett állítani, hogy hány éves és csak olyan meséket hoz fel.

16. Van, hogy pár órát nézi a Tv-t vagy hangoskönyvet hallgat, de sokat játszik közben. Szerintem ezek a mesék nem ártalmasak.

17. A gyerekek semmiképpen sem adnám a kezébe a bölcsiben – ott vannak foglalkozások. Szerintem a hangoskönyv segít, hogy megszeresse a könyveket.

3. Interjúalany

1. Szeretünk meséket olvasni, minden nap előkerül. Sokszor csak unaloműzőnek, vagy lefekvéskor beleolvasunk. Délután, este, meg ha rossz idő van, akkor szokott a legtöbbször előfordulni.
2. Este és délután nem mindig van mesélés, de néha elhúzódik a dolog – nincs előre eldöntve, csak ahogy jön, de leginkább este tudunk olvasgatni.
3. Meghallgatja, nem szokott beleszólni, a végén mindig visszakérdez egy-egy dologra. A könyvet inkább én szoktam elkérni, mert mindig ő választ. Volt, hogy egy másik könyvben ugyan az a történet volt, csak kicsit máshogy, ott sok kérdése volt, hogy az nem úgy volt a másikban.
4. Mindketten mesélünk, a mama is szokott.
5. Az Icinke-picinkét szereti a legjobban, szoktuk még nézegetni a Nyúl Péter könyveket, Bogyó és Babóca is nagyon jó. A képeket szoktam megnézni, hogy szép és jó minőségű legyen.
6. Igen, van egy külön kis polca, és nagyon sok könyvet kaptunk, meg vettünk is. Az alsó részére tettük, amit annyira nem sajnálunk, mert néha elszakadnak vagy belefirkál. Ez az első gyereknél már így volt, abból szokott építkezni, meg játszani velük, és hát nézegetni is. Elég önálló.
7. Egy éve kezdtük a meséket, talán, addig a játékok voltak az izgalmasabbak, előbb nem hiszem, hogy kellett volna, vagy érdekelte volna, még túl kicsi volt. Egy éves kor előtt szerintem felesleges erőltetni.
8. Halványan emlékszem a mondókákra, egy-két mesére is, de nem tudom, hány éves lehettem. Azóta kicsit gyorsabb lett a világ - akkor még hangulatos volt ez, most meg nagyon kevés időnk van. Szerintem a könyvek fontosak, hogy mindenfélét megismerjenek a gyerekek, én azért olvasok a gyerekeimnek. Meg addig együtt vagyunk, igazából én is élvezem a meséket.
9. Szép lassan megtanulja majd, csak nem szabad elvenni a kedvét. Arra emlékszem, hogy az iskolai olvasmány egy nyűg volt nekem.
10. Gondolom keveset olvasnak.
11. Nagyon bele lehet feledkezni a videónézegetésbe a Facebookon, ha az embernek van rá ideje, de a könyvolvasás egészen más élmény. Inkább időnk van kevesebb, de nem hiszem, hogy a mobilozás miatt, hanem sok a munka, rohanni kell.

12. Ritkán engedem a mobilozást, mert nem neki való. Van egy-két játék, amivel elvan, de sokáig nem engedem, mert van rendes játékunk is. A mobil elbutítja a gyerekeket, nem szabad sokat engedni. Erre odafigyelünk.

13. Utazáskor szokták nyomkodni a mobilt a testvérével, addig legalább nyugi van, mert nagyon tudnak unatkozni, és akkor megy a rugdosás.

14. Simán elnyomkodja, amit megmutattunk neki, aztán néha alig tudom visszakérni. Nem szokott olyasmiket nézni, ami nem neki van, mert mindig mi indítjuk el a játékot, vagy nagy ritkán valami mesét.

15. Így, hogy mi indítjuk el, így nem probléma, majd, ha iskolás lesz, akkor ki kell találni, hogy hogyan lehet ezt korlátozni, a testvérénél ez lassan aktuális, vannak ilyen beállítások.

16. A nagyobbik kezd rászokni, ezért most már nem szoktuk engedni, a kicsinél sem.

17. Talán egy két játék, ami tanít is valamit, de a bölcsődében nem hiszem, ott foglalkozás meg játék van, együtt kell játszaniuk, nem a képernyőt bámulni. Bölcsiben, oviban nem engedném. Szerintem nincs is ilyen.

4. Interjúalany

1. Minden nap vagy másnap szoktunk.
2. Nincs igazán. Amikor van rá idő, de este gyakrabban. Velünk alszik még, úgyhogy az ágyban szoktunk mesét olvasni.
3. Szokott ő is mesélni a képekről, azokból, amiket eddig olvastunk neki.
4. Mindketten, de este inkább én szoktam. A nagyszülők messzebb élnek.
5. A Kisvakondot és a Vidám meséket szereti, abból is leginkább a cicás történetet.
6. Van egy rész a mesekönyveknek, abból együtt szoktunk választani, ezeken kívül vannak rágókás könyvek is, inkább azokat szoktuk neki elől hagyni.
7. Nem tudom, hogy mi mikor kezdtük el. De egy-két évesen szokták, talán.
8. Igazából annyira nem emlékszem, hogy mikor kezdtek nekem olvasni, mindig sok könyv volt otthon. Mostanában kevés időhöz jutok, hogy olvassak, de a gyereknek próbálok.
9. Szerintem, ha olvasnak neki.
10. Gondolom keveset olvasnak és inkább ezeket nyomkodják.
11. Ezt nem tudom, az én gyerekkoromban nem nagyon voltak még ilyenek. Szerintem ez a szülőtől függ, hogy mit enged. Én inkább mesélek, mint hogy odaadjam a telefont vagy berakjam a Tv elé.
12. Mi nem adunk digitális eszközt neki. A Tv-t néha nézzük együtt, de akkor csak mesét.
13. Én nem adok neki ilyet, szerintem le tudja foglalni magát a játékaival is vagy kimegyünk az udvarra.
14. Káros lehet, egyedül nem kell hagyni, hogy azt nézze, amit akar.
15. Nem szabad, hogy hozzáférjen és nincs ilyen gond. Később majd úgyis meg kell rá tanítani, mert iskolás korában már nem hiszem, hogy teljesen el lehet tiltani.
16. Mi a gyerekkel körülbelül napi fél órát nézünk mesét, többet nem. Ennek szerintem nincs káros hatása, ha egész nap azt nézné, akkor lenne.
17. Ezt nem tudom, de a bölcsődében nem szívesen látnám, hogy ilyet használnak.

5. MELLÉKLET: NYILATKOZATOK

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
Tel.: +36-82/505-800
Honlap: <https://uni-mate.hu>

NYILATKOZAT

Alulírott *Zborovszky Virág*, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvár Campus, Neveléstudomány MSc szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakedolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: 2023. 05. 04.

Zborovszky Virág
Hallgató

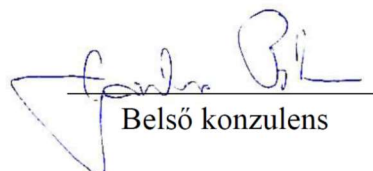
NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatom/Szakedolgozatom/Diplomadolgozatomot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatom/Szakedolgozatom/Diplomadolgozatomot záróvizsgán történő védésre javaslom / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár, 2023. év május hó 3. nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!

6. MELLÉKLET: DIPLOMADOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Az olvasóvá nevelés kérdései, nehézségei - Digitális bennszülöttek, 0–3 évesek a digitális világ útvesztőjében

Zborovszky Virág

Neveléstudomány MSc, levelező

Neveléstudományi Intézet, Anyanyelvi és Gyermek kultúra Tanszék

Belső témavezető: Dr. Gombos Péter PhD, tanszékvezető, egyetemi docens, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet

Diplomadolgozatom az olvasóvá nevelésre vonatkozó és az erre hatást gyakorló 0-3 éves gyermekek digitális eszköz-használatáról szóló elméleti ismereteket járja körül, továbbá interjúk segítségével a családi és az intézményes szintéren (bölcsőde), a bölcsődés korú gyermekek olvasóvá nevelésével kapcsolatban kialakult jelenlegi gyakorlattal és ezen gyakorlatot formáló digitalizációs hatásokkal kapcsolatban végeztem vizsgálatot.

A dolgozat első része átfogó szakirodalmi áttekintést ad az olvasóvá nevelés általános témaköréről, bemutatva az olvasóvá nevelés színtereit, módozatait, a bölcsőde és a család szerepét, a digitális bennszülötteket és az olvasáshoz való viszonyukat, olvasási szokásaikat. Kitér a digitális eszköz-használat, gyermekekre gyakorolt hatásaira, a digitális olvasásra, a digitális generáció olvasóvá nevelésének lehetőségeire és a bölcsődés korú gyermekek digitális eszköz-használatára.

Dolgozatom második részében felmérést végeztem az olvasóvá nevelés gyakorlatára vonatkozóan. Interjúkérdéseim a családi és az intézményes (bölcsőde) szintéren kialakult olvasóvá nevelési szokásokra vonatkoztak, ezen belül is főként a gyakorlatot formáló, digitalizációs hatásokra. Az eredmények azt mutatják, hogy a kisgyermeknevelők ismerik az olvasóvá nevelés fontosságát, az alapvető összefüggéseket, azonban hiányoznak a stratégiai ismereteik és az összetettebb hatásokkal kapcsolatos elképzeléseik. Az olvasóvá nevelésben nincs kialakult együttműködési kultúra a család és az intézmény között, a digitális eszköz-használat hatásaival kapcsolatban pedig korlátozott a gyakorlati tapasztalatuk és az erre adható gyakorlati válaszok ismerete. A családi szintén olvasóvá nevelésének gyakorlatával kapcsolatban is felmerülnek a fenti kihívások. Az együttműködés hiánya, a gyorsuló digitalizáció változásai miatt a szülők tudatossága, a probléma megértése korlátozott. A digitális eszköz-használat kapcsán, a szülők általában nem ismerik a gyermekek fejlődésére gyakorolt digitalizációs hatások működését, azt,

hogy milyen életkorban, milyen céllal, milyen mértékben ajánlott használni ezeket, és hogy milyen előnyökkel, negatív hatásokkal jár.